

การจัดการ ความรู้

กระบวนการ

ปลดปล่อย

มนุษย์

สู่ศักยภาพ

เสรีภาพ

และความสุข

ประเวศ วะสี

การจัดการความรู้:

ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวศ วะสี

การจัดการความรู้ : กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข

ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวศ วะสี

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง พฤศจิกายน ๒๕๔๘

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ

974-93751-9-x

จัดพิมพ์โดย

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.)

ภายใต้การสนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม(สคส.)

ชั้น ๒๓ อาคาร เอส เอ็ม ทาวเวอร์

เลขที่ ๕๗๕ ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท

กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

โทร. ๐๒ ๒๕๘-๐๖๖๔-๘ โทรสาร ๐๒ ๒๕๘-๐๐๕๗

เว็บไซต์ <http://www.kmi.or.th>

โครงการพัฒนาระบบ การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์
จากความทุกข์ทรมาน เสรีภาพ และความสุข

โดย ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม

และ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม

และ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม

และ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม

มนุษย์มีสมอง
ซึ่งเป็นโครงสร้าง
ที่วิจิตรที่สุด
ในจักรวาล

สามารถเรียนรู้
ให้บรรลุอะไรก็ได้

ควรจะมีความสุขและ
สามารถอยู่ร่วมกัน
ด้วยสันติ

แต่สังคมปัจจุบัน
ได้ถกทอ กันเป็น
โครงสร้างอันแข็งแกร่ง
ที่กักขังมนุษย์ไว้
ประดุจถูกจับกุมคุมขัง
ในคุกทางสังคม
จนไร้ศักยภาพ
ที่จะออกจากปัญหา
อันซับซ้อน
ของสังคมสมัยใหม่

แม้มีการค้นพบ
ความรู้ใหม่
อันน่าอัศจรรย์

แต่ก็ดูเหมือนว่า
ยิ่งเสริม
สร้างพื้นฐานการ
ทางสังคม

ที่กักขังมนุษย์ไว้
อย่างแน่นหนามากขึ้น

ควรที่จะทำความเข้าใจ
ความทุกข์
ของคนสมัยใหม่

และดูก็
ทางสังคมที่มองไม่เห็น
ที่กักขังมนุษย์ไว้

และรู้ว่า
การจัดการความรู้
ปลดปล่อยมนุษย์

สู่ศักยภาพ
เสรีภาพและ
ความสุขได้อย่างไร

การจัดการความรู้ :

กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์

๑. ความทุกข์เชิงโครงสร้าง
ของคนสมัยใหม่	๑
๒. คุกทางสังคม	๖
๓. วิธีที่ไม่ได้ผล	๑๒
๔. การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่า
ความเป็นคนของคนทุกคน
อย่างเท่าเทียมกัน	๑๔
๕. กุญแจอยู่ที่การเคารพ
ความรู้ในตัวตน	๑๙
๖. การทำแผนที่ความรู้
ในตัวคนทุกคน	๒๗

สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข

๗. คุณธรรม ๘ ประการ
ของการจัดการความรู้ ๓๑

๘. เสรีภาพของระบบและ
ศักยภาพบูรณาการ
ของมนุษย์ทั้ง ๔ มิติ ๔๑

๙. ปริมณฑลแห่งการใช้ประโยชน์
ของการจัดการความรู้ ๕๐

๑๐. จิตสำนึกใหม่ (new consciousness)
การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน
(transformation)
และการพันทุกข์ร่วมกัน ๕๗

ความทุกข์ เชิง โครงสร้าง ของ คนสมัยใหม่

คนเรามีทั้งทุกข์และสุข แต่ความทุกข์หรือความบั่น
ทอนก็เป็นธรรมชาติของชีวิต จนมีคำกล่าวเพื่อเตือนให้ระลึกไว้ว่า
“คนเราเกิดมาด้วยความทุกข์เป็นธรรมดา จะถ่วงความทุกข์ไป
ไม่ได้”

ความทุกข์ของคนในสมัยต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น สมัยเป็น
คนป่าล่าสัตว์ ความทุกข์ก็อาจจะเกิดจากเจอสัตว์ร้าย เช่น เสือ โน
สังคมสมัยตั้งบ้านเรือนเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ความทุกข์ก็อาจจะ
เกิดจากทำเกษตรไม่ได้ผลเพราะฝนแล้งหรือน้ำท่วม เกิดข้าวชากหมาก
แพง หรือถูกเกณฑ์ไปทำสงคราม หรือการก่อสร้างขนาดใหญ่แล้วต้อง
พัดศัพรากและล้มตายจากกัน

สังคมสมัยใหม่มีขนาดใหญ่และเชื่อมโยง สังคมสมัยโบราณ อยู่แยกกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และสังคมที่อยู่ไกลกันไม่มีผลกระทบถึงกัน เช่น อะไรเกิดขึ้นที่ จีน อินเดีย แอฟริกา หรือยุโรป ไม่มีผลกระทบต่อไทย

แต่สังคมปัจจุบันเข้ามาเชื่อมโยงกันหมดทั้งโลกด้วยระบบ เศรษฐกิจ ข้อมูลข่าวสาร และการเดินทาง อะไรเกิดขึ้นที่หนึ่งก็มีผลกระทบไปได้ทั่วโลก เช่น โรคระบาด เศรษฐกิจตกต่ำ ค่านิยม

ในสังคมโบราณแบบพึ่งตนเอง ใครทำอะไรก็ได้ผลจากที่ตนทำเอง เช่น ใครขยันและไม่มียอบายมุขจะไม่ยากจน เพราะปลูกข้าวกินเอง ปลูกผักผลไม้ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เป็นเศรษฐกิจพึ่งตนเอง แต่ละคนจึงได้รับผลจากกรรม(การกระทำ) ที่ตนทำเอง

แต่ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่เชื่อมโยงกันหมดทั้งโลก คนจำนวนมากได้รับผลจากที่คนอื่นทำจากที่ไกล ๆ โดยเราอาจจะไม่รู้เลย เช่น มีนักค้าเงินอยู่ที่นิวยอร์กคนเดียว อาจทำให้การเงินของเราพังทั้งประเทศ หรือประธานาธิบดีชดัดสินใจไปทำสงครามกับอิรักทำให้ราคาน้ำมันแพงขึ้นทั่วโลก ทำให้คนไทยทั้งประเทศเดือดร้อน เพราะระบบเศรษฐกิจปัจจุบันพึ่งพาน้ำมัน

สังคมปัจจุบันจึงเชื่อมโยงมีขนาดใหญ่และซับซ้อนเป็นระบบซับซ้อน (complex system)

ในระบบที่ซับซ้อนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว รุนแรง โดยไม่คาดหมาย ซึ่งครั้งโบราณเป็นไม่ได้ เช่น หุ่นแตก เศรษฐกิจตกต่ำ ทัพที่ทันใด หรือโรคระบาด เช่น ในวันหนึ่งในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ วันนั้นวันเดียวเงินไหลออกจากประเทศไทย ๕๐๐,๐๐๐ ล้าน

บาท และในเดือนนั้นเงินไหลออกเกือบหมดประเทศ

สมัยยังคำสาปหาหรือต้องขเงินขึ้นหลังข้างไปจ่ายเงินเดือน
หลังภูเขา เรื่องอย่างนี้เป็นไปไม่ได้ แต่สมัยนี้เงินสามารถเดินทางด้วย
ความเร็วของแสง คือไปตามระบบสารสนเทศทางอิเล็กทรอนิกส์

เมื่อเงินจำนวนมหาศาลเคลื่อนไหวทั่วโลกด้วยความเร็วของแสง
เพื่อจ้องหาผลประโยชน์ โลกทั้งโลกก็ได้รับผลกระทบรุนแรง รวดเร็ว
โดยไม่ได้คาดหมายได้

โรคระบาด เช่น โรคซาร์ส โรคไข้หวัดนก อาจระบาดขนาน
ใหญ่ ผู้คนล้มตาย และเศรษฐกิจพัง ในสมัยโบราณโรคภัยจากไวรัส
บางชนิดอาจเกิดขึ้นในคน ๆ หนึ่ง หรือในสัตว์ตัวหนึ่งแล้วก็ตายสูญ
พันธุ์ไปกับคน ๆ นั้นหรือสัตว์ตัวนั้น ไม่ระบาดไปยังคนอื่น หรือสัตว์
ตัวอื่น

สมัยนี้คนมีมากขึ้น อยู่ใกล้ชิดกันมากขึ้น และเดินทางติดต่อ
กันรวดเร็ว เชื้อไวรัสจากเอเชียอาจเดินทางไปอเมริกาภายใน ๒๔ ชั่วโมง
โดยไปกับคนที่เดินทางโดยเครื่องบิน

การเลี้ยงสัตว์จากที่เลี้ยงบ้านละตัวสองตัว กลายเป็นฟาร์ม
ขนาดใหญ่มีสัตว์เป็นล้าน ๆ ตัว เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อมีเชื้อโรคที่ร้ายแรง
เกิดขึ้นก็สามารถระบาดได้รวดเร็วและรุนแรง ไวรัสสามารถกลายพันธุ์
ได้ตลอดเวลา กลายเป็นกลายมาก็จะเกิดเป็นตัวที่เข้าคนได้และทำให้เกิด
โรครุนแรง เพราะฉะนั้นการระบาดของโรคที่เรียกว่าโรคติดเชื้ออุบัติ
ใหม่ เป็นเรื่องที่หนีไม่พ้นในสังคมปัจจุบัน

ทุกข์ของคนปัจจุบันทั่วโลกคือความเครียด

คนเราอาจยากดมีเงินไม่เหมือนกัน แต่ความเครียดนั้น มีทั่ว

ตลอดไม่ว่าจะจนหรือรวย มีอำนาจหรือไม่มีอำนาจ เผลอๆ พระสงฆ์
องค์เจ้าก็พลอยเครียดไปด้วย

ชาติชายคีติ์สุดในโลก ๓ อย่างล้วนเกี่ยวกับความเครียดทั้ง
สิ้น คือ

- (๑) ขาดอ่อนประสาท
- (๒) ขาดความคันไสหิต และ
- (๓) ขาดรักษาแผลในกระเพาะอาหาร

ความเครียดเกิดจากความบีบคั้น

ความบีบคั้นเกิดจากความไม่ลงตัวของความสัมพันธ์หรือความ
ขบกัน เช่น แผ่นตอกโทนิคได้ดินขบกัน เกิดความบีบคั้นขึ้น แล้วระเบิด
ออกมาเป็นภูเขาไฟระเบิด หรือแผ่นดินไหว เกิดคลื่นยักษ์สึนามิ หรือ
ความกดอากาศขบกันเกิดเป็นพายุเฮอริเคน

๔ ความเครียดของคนในสมัยปัจจุบัน เกิดจากระบบในคัมภีร์
ไม่เหมาะสมหรือไม่สามารถเผชิญกับสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนแปลง
รวดเร็วและบีบคั้น

ความใหญ่และซับซ้อนของสังคมปัจจุบันกดดันมนุษย์ทำให้รู้สึก
ว่าตัวเองไร้ศักยภาพที่จะทำอะไร (helplessness)

ปรกคัมภีร์เมื่อมีปัญหาก็คืออยากที่จะช่วยแก้ไขให้มันดีขึ้น

แต่ปัญหาปัจจุบัน เช่น ความยากจน ความไม่เป็นธรรมทาง
สังคม ขาดเสถียรภาพ ความรุนแรง การทำอันตรายสิ่งแวดล้อม ความคดค่าทาง
ศีลธรรม ประชาชนแต่ละคนไม่รู้จะช่วยแก้ไขอย่างไร มีความรู้สึกหมด
หวัง (hopelessness) หากทางออกไม่ได้

ความรู้สึกไว้วางใจ ความรู้สึกที่มั่นคง ความรู้สึกที่หา
ทางออกไม่ได้ ซึ่งเพิ่มความเครียดให้ผู้คนในสังคม อันนำไปสู่พฤติ-
กรรมเบี่ยงเบนต่างๆ เช่น อาชญากรรม การฆ่าตัวตาย ความรุนแรง

เราควรทำความเข้าใจสาเหตุของทุกข์เชิงโครงสร้าง
ของคนสมัยใหม่ และหาทางออกจากทุกข์ให้ได้

ค ก

๑ ทางสังคม

๖

การถูกจับกุม การถูกคุมขัง การถูกบังคับ การถูกจับเป็นเชลย ข่มขู่ก่อให้เกิดความทุกข์อย่างยิ่ง เพราะการถูกจำกัดพื้นที่ทั้งทางกาย ทางสังคม และทางปัญญา หรือการไร้เสรีภาพ

การไร้เสรีภาพทำให้จำกัดศักยภาพ เป็นไปได้หรือไม่ว่าสังคมปัจจุบันได้เกิดมี “โครงสร้างที่มองไม่เห็น” ที่ทำให้คนไร้เสรีภาพและศักยภาพ ทำให้ไม่มีความสุข

เปรียบเสมือน “คุกทางสังคม” ที่กักขังผู้คนไว้ เราเองค่อยๆ มองไม่เห็นคุกทางสังคมที่จองจำคนสมัยใหม่ไว้

สัตว์ เช่น แพะ แกะ หรือวัว ต้องกินหญ้าเหมือนๆ กันทุก
วัน คนสมัยแรกๆ ก็ต้องหากินเหมือนๆ กันทุกคน

ต่อมาคนมีความสามารถเฉพาะทางมากขึ้น จึงเกิดประกอบกา
งานจำเพาะอย่างต่างกัน ทำให้ต้องเอาของมาแลกกัน ซึ่งวิวัฒนาการมา
เป็นอาชีพค้าขาย คนบางจำพวกถูกอุปโลกน์ขึ้นเป็นผู้ปกครอง ระบบ
การปกครองวิวัฒนาการจากระบบหัวหน้ากลุ่มหรือเผ่ามาเป็นระบบ
กษัตริย์

ระบบการปกครองเกิดขึ้นเพราะความจำเป็นในการบริหารการ
อยู่ร่วมกัน และการรวมตัวต่อสู้ศัตรู

เมื่อมีการปกครองก็มีผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจกับผู้ถูกปกครอง
หรือผู้ไม่มีอำนาจ เกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจขึ้น

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจวิวัฒนาการจากง่าย ๆ เช่น ระหว่างหัว
หน้าเผ่ากับสมาชิกเผ่า ไปเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ซับซ้อนกว้าง
ขวางขึ้น อาจแบ่งอำนาจเป็น ๓ อย่างคือ

๗

(๑) อำนาจอธิปไตย

(๒) อำนาจเงิน

(๓) อำนาจความรู้

อำนาจอธิปไตย คืออำนาจของการใช้พอกำอำนาจบังคับให้คนอื่นทำตาม
คือมีกำลังตำรวจและทหารอยู่ในมือ

อำนาจเงิน สังคมก่อนรู้จักระบบเงินกับหลังมีระบบเงินแตกต่างกัน
กันมาก ก่อนมีระบบเงินมนุษย์แตกต่างกันได้ไม่มากนัก แต่เมื่อระบบเงิน
พัฒนาวิจิตรขึ้น ความแตกต่างระหว่างคนก็แตกต่างกันอย่างสุด ๆ เพราะ
เงินเป็นสมบัติที่แปลก เพราะสามารถเพิ่มขึ้นได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เช่น

จะเติมเลขศูนย์หลังตัวเลขไปได้เรื่อย ๆ เช่น ๑๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐... เงินจึงนำมาซึ่งความโลภอย่างไม่มีที่สิ้นสุด *ความโลภนี้จึงดึงเอาอำนาจรัฐและอำนาจความรู้ไปรับใช้*

ความรู้ แด่แรกเกิดที่ทำให้มนุษย์ต่างจากสัตว์นั้น เป็นความรู้เพื่อชีวิตและการอยู่ร่วมกัน เช่น อะไกินได้ อะไกินไม่ได้ จะทำมาหากินอย่างไร จะอยู่อย่างไร จะอยู่ร่วมกันอย่างไร เกิดเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณีและศาสนาขึ้น **ความรู้** เหล่านี้กับชีวิตและวิถีชีวิตบูรณาการอยู่ด้วยกัน บางทีเรียกว่า **ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม**

แต่อำนาจและเงินต้องการความรู้ก็อย่างหนึ่ง

คือต้องการความรู้ไปเป็นอำนาจและเงิน

ตัวอย่างที่เด่นชัดก็เช่น เมื่อวิทยาศาสตร์แรกเกิดในยุโรปได้ถูกนำไปใช้สร้างอาวุธที่มีอำนาจอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น เวีรบบินใหญ่ ปืนกล แล้วใช้อำนาจการยิงอันเมหิมาแย้งจึงจากคนพื้นเมืองจากทุกทวีป การแย้งจึงด้วยอำนาจไปกำหนดทิศทาง การสร้างความรู้ คือหันมาสร้างความรู้เพื่ออำนาจ ทอดทิ้งความรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน

อำนาจ - เงิน - การวิจัยสร้างความรู้ใหม่ กลายเป็นจักรกลขนาดใหญ่ที่มีอำนาจบังคับมนุษย์ให้ต้องหมุนเร็วขึ้น ๆ หยุด ไม่ได้

มีผู้เปรียบเทียบว่าเหมือนสุนัขที่หลุดไปวิ่งบนทางด่วนแล้วหาทางลงไม่ได้ มันจะต้องถูกรถที่วิ่งเร็วทับตาย หรือมันต้องวิ่งหนีออกจนตัวตาย

บริษัทคอมพิวเตอร์จะคิดเครื่องที่คิดได้เร็วขึ้น ๆ คนทั้งโลกก็ต้อง

ไปซื้อ ถ้าไม่ซื้อก็กลัวแข่งขันสู้คนอื่นไม่ได้ จึงต้องทิ้งเสียเงิน และเงินที่เสียก็มาเป็นบังคับให้ต้องทำงานเร็วขึ้น ๆ

โลกที่หมุนเร็วขึ้น ๆ อย่างนี้ ประสาทของมนุษย์ทนไม่ไหว แม้แต่ประธานธนาคารแห่งหนึ่งที่มีชื่อเสียงก็ยอมรับว่าพวกเขาทุกคนเครียดมาก ไม่มีเวลาจะคิดไปช่วยใคร เพราะถ้าพลาดจะล้มและตาย จะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่เอาเงินเป็นตัวตั้งเป็นโครงสร้างใหญ่และหนักที่กดดันและบีบคั้นคนทั้งโลกอย่างไม่มีใครหยุดยั้งได้

นอกจากนั้น องค์การต่าง ๆ ในสังคมล้วนมีความบีบคั้นในตัวเอง เพราะมีความสัมพันธ์ทางคั้งในทุกองค์การทางสังคม คือ องค์การทางการเมือง องค์การทางราชการ องค์การทางการศึกษา องค์การทางธุรกิจ และองค์การทางศาสนา

องค์การทางคั้ง หมายถึงองค์การที่สัมพันธ์กันด้วยอำนาจระหว่างคนข้างบนกับคนข้างล่าง เน้นการใช้กฎหมาย กฎระเบียบ และการสั่งการจากบนลงล่าง

๔๙

ในองค์การชนิดนี้ การเรียนรู้จะมีน้อยเพราะคนมีอำนาจก็ใช้การ “สั่งการ” มากกว่าการใช้ความรู้และการเรียนรู้ และต้องการให้คนไม่มีอำนาจ “ทำตาม” มากกว่าการเรียนรู้ คิดเอง คัดสินใจเอง

โครงสร้างทางคั้งจึงเป็นโครงสร้างที่บีบคั้น ไม่ได้ให้คุณค่ากับศักดิ์ศรีความเป็นคนของคนทุกคน

คนที่อยู่ในองค์การเช่นนี้จึงไม่มีความสุข ไม่รักกัน ขัดแย้ง และมีพฤติกรรมไม่สร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น เก่งงาน นินทาว่าร้าย ออกใบปลิวโจมตีกัน วังคั้นเส้นสายเข้าหาเจ้านาย เพื่อแสวงหาอำนาจอิทธิพลเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว มีคอร์รัปชันสูงได้ทุกรูปแบบ

เพราะพฤติกรรมองค์กรในทางลบดังกล่าว ซึ่งรวมถึงมีการเขียน
รู้น้อยด้วย

องค์กรชนิดนี้จะทำงานให้สำเร็จได้ยาก ขาดความสำเร็จที่แท้
จริงในการทำงาน อันนำไปสู่พฤติกรรมไม่ดีอื่นๆ ต่อไปอีก เช่น ไม่กล้า
เปิดเผยความจริง ทำอะไรเป็นความลับ อยู่ในที่มืด ไม่โปร่งใส ทำการ
โฆษณาประชาสัมพันธ์สร้างภาพจน

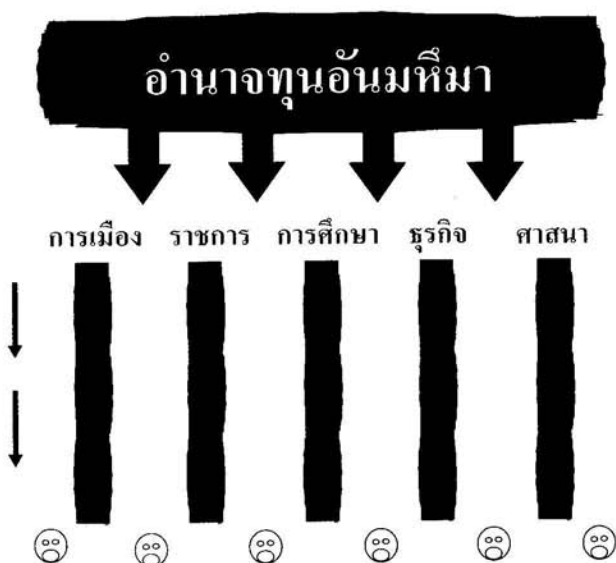
ในวัฒนธรรมอำนาจ สถานะต่างๆ จะดูถูกชาวบ้าน ชาวบ้าน
เป็นคนต่ำต้อยไม่มีเกียรติ ไม่มีอำนาจ ไม่มีเงิน ไม่มี “ความรู้” จะทำ
อะไรก็ไม่ต้องคำนึงถึงความรู้สึกลึกซึ้งหรือผลประโยชน์ของชาวบ้าน
เพราะเหตุนี้จึงสร้างความไม่เป็นธรรมต่างๆ นานาขึ้น แก่ความยากจน
ไม่ได้

ความยากจนเกิดจากความไม่เป็นธรรมทางสังคม แต่คนมี
อำนาจจะคิดว่าเป็นเพราะความผิดของคนจน

ทั้งหมดเป็น “โครงสร้าง” ทางความคิดและโครงสร้างทาง
สังคมที่บีบรัดซึ่งกันและกันทั้งสังคม

ทุกคนเหมือนติดถูกทางสังคม ไม่มีเสรีภาพและศักยภาพที่
จะสร้างสรรค์ แทนที่ทุกคนจะมีเสรีภาพ มีศักดิ์ศรี มีเกียรติ มีศักยภาพ
รักและเมตตากัน เวียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ซึ่งจะยังให้เกิดความสุข
ความสร้างสรรค์

ในสังคมปัจจุบันที่มีเป็น “โครงสร้าง” อำนาจ จึงแก้ปัญหา
ยากๆ ไม่ได้ เช่น ความยากจน ความอสุจริตในสังคม การทำลายสิ่ง-
แวดล้อม การละเมิดสิทธิมนุษยชน ความขัดแย้งและความรุนแรง สังคม
จึงไร้ศีลธรรม ไร้สาระสาธ และรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างหยุดยั้งไม่ได้

รูปที่ ๑ โครงสร้างอันมหึมาที่กดทับมนุษย์ ทั้งโครงสร้างของทุนอันมหึมา และโครงสร้างทางดิ่ง ที่ใช้อำนาจจากบนลงล่างในทุกองค์กรทางสังคม

๑๑

คนที่อยากทำให้ดีขึ้นก็รู้สึกไม่มีอำนาจ ไม่มีความหวัง เพราะ “โครงสร้าง” ที่บีบคั้นทุกคน มันใหญ่โตและหนักเหลือกำลังยกจนรู้สึก ว่าไม่สามารถจะทำอะไรได้

เราควรจะทำความเข้าใจความทุกข์เชิงโครงสร้าง เข้าใจสาเหตุ และเข้าใจทางออก

วิธี ที่ไม่ได้ผล

๑๒

การที่จะหาวิธีแก้ปัญหาเชิง “โครงสร้าง” ที่ยากมาก
ดังกล่าวให้ได้ผล ควรเรียนรู้วิธีที่ไม่ได้ผลเสียก่อน

วิธีที่ไม่ได้ผลคือการอยู่ในวังวนของวิธีใช้อำนาจ เช่น การแย่ง
อำนาจกันระหว่างพรรคการเมืองหรือการปฏิวัติรัฐประหาร แม้ตั้งใจดี
แต่ “โครงสร้าง” อำนาจในวิธีคิดและในสังคมยังอยู่ที่ชนชั้นบน ทั้งอยู่ใน
ตัวผู้แย่งอำนาจด้วย ถึงแย่งอำนาจสำเร็จก็แก้ไขปัญหามาไม่ได้

ในประเทศรัสเซีย ซึ่งมีการกดขี่ทางชนชั้นอย่างรุนแรง พวก
บอลเชวิคโค่นล้มอำนาจพระเจ้าซาร์ และสถาปนาคนขึ้นสู่อำนาจ รัสเซีย
ผ่านความทารุณโหดร้ายต่างๆ และแก้ปัญหามาไม่ได้

ที่ประเทศฟิลิปปินส์ประชาชนรวมตัวกันจับได้นำรถออก
ไป ชกกวรอาชอนอาคิโนขึ้นมาเป็นประธานาธิบดี ประชาชนต้องการ
ปฏิวัติ และอาคิโนก็เป็นคนดี แต่ฟิลิปปินส์ก็ยังมีปัญหาพื้นฐานทาง
สังคม เช่น ความยากจน ความอยู่ดีธรรมทางสังคม คอร์รัปชั่น และการ
ขาดประสิทธิภาพขององค์กรทางสังคมต่างๆ ไม่ได้

ไม่ได้แปลว่าความพยายามของประชาชนและของอาคิโนเป็น
สิ่งไม่ดี แต่ปัญหาเชิง “โครงสร้าง” ในทางความคิดและทางสังคมนั้นยาก
และใหญ่มาก

การสถาปนาอำนาจทางการเมืองใหม่ แม้ตั้งใจดีก็ไม่ใช่พลัง
เพียงพอที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (transformation)

ในเมื่อสาเหตุของปัญหาอยู่ที่ “โครงสร้าง” ทั้งโครงสร้างทาง
ความคิด โครงสร้างทางองค์กร และโครงสร้างทางสังคม ต้องมีวิธีเปลี่ยน
แปลงขั้นพื้นฐาน (transformation) ทางความคิด ทางองค์กร และทาง
สังคม โดยไม่ใช่วิธีใช้อำนาจหรือความรุนแรง

๑๓

วิธีที่ว่หรือกระบวนการปลดปล่อยมนุษยออกจาก “ถูก
ทางความคิดและถูกทางสังคม” ไปสู่ศักยภาพ เสรีภาพ ความสุข
และความสร้างสรรค์ นั้นคืออย่างไร

การเคารพ ศักดิ์ศรี และคุณค่า ความเป็นคน ของ คนทุกคน อย่างเท่าเทียมกัน

๑๔

คนทุกคนมีศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นคน

การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันเป็นรากฐานของความดีงามที่มนุษย์มีไม่ในสิ่ง เช่น ประชาธิปไตย ความเสมอภาค ภราดรภาพ สิทธิมนุษยชน ความเป็นธรรมทางสังคม

ในสังคมใดที่มีประชาธิปไตย ความเสมอภาค ภราดรภาพ มีการเคารพสิทธิมนุษยชน มีความเป็นธรรมทางสังคม สมาชิกจะมีความสุข และมีการอยู่ร่วมกันอย่างดี การอยู่ร่วมกันด้วยดีหรือการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นความปรารถนาและความไม่ฝืนของมนุษย์มาทุกยุคทุกสมัย

การอยู่ร่วมกันด้วยดีก็ถือที่ธรรมดา

การที่จะมีประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ความเสมอภาค ภารดรภาพ การเคารพสิทธิมนุษยชน และความเป็นธรรมทางสังคม ต้องมีการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน

ฉะนั้น การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน จึงเป็นศีลธรรมพื้นฐานของสังคม

สังคมใดที่ขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้ก็จะประสบความเจริญที่แท้จริงไม่ได้ แม้แค่สหรัฐอเมริกาที่ว่าเจริญ การที่ชนดำกับคนขาวมีศักดิ์ศรีและคุณค่าไม่เท่ากัน ก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งเรื้อรัง ปริ้ม ๆ จะเกิดจากอะไรได้ทั่วไป เช่นเมื่อ ๑๐ กว่าปีที่แล้ว เกิดจากเจดเผาเมืองดอสนองเจอดิสจากกรณีตำรวจคนขาวตีคนดำ หรือเมื่อเกิดภัยพิบัติจากพายุเฮอริเคนแคทรีนาที่นิวออร์ลีอันส์เมื่อเร็วๆ นี้ ก็เกิดจากเจดเพราะฐานะของคนแตกต่างกันมากเกินไปขาดภารดรภาพ

ประเทศไทยขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้

๑๕

ชาวบ้าน คนเล็กคนน้อย คนยากคนจนไม่มีเกียรติ ไม่ลิดล่อกับทางราชการที่ไหนก็ได้รับความรังเกียจ ไม่แยแส ถูกดู คนจนจะต้องทำงานต่ำ เงินเดือนน้อย เสี่ยงภัย เมื่อนักอันตราอใด ๆ เกิดขึ้นคนจนจะต้องตายก่อนและตายมากกว่า เช่น ไรคระบาด อุบัติเหตุ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ

สถาบันการศึกษาทุกระดับจะสร้างความเสื่อมเสียศีลธรรมพื้นฐานนี้โดยไม่ตั้งใจและไม่รู้ตัว เมื่อนักเรียนเข้าไปเรียนในสถาบันจะรู้สึกว่สถาบันนี้เกียรติ ชาวบ้านไม่มีเกียรติ นั่นคือ ไม่เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของชาวบ้าน แม้แต่เด็กที่เขยชั่วชพ่อบแม่หาบ

กระบุรีจะกลัว เมื่อเข้าโรงเรียนก็ไม่กล้าติดกับพ่อแม่ที่ห่านกระบุรีจะกลัว
อีกต่อไป เพราะดูเป็นของน่ารังเกียจ

ทำไมการทำงานจึงเป็นของน่ารังเกียจไป

เด็กหนุ่มที่รับจ้างชั่วคราวเท่า ดูหน้าตาเศร้าหมองไม่กล้าสบตา
ผู้คน ทำไมการทำงานเช่นการชั่วคราวทำจึงไม่มีศักดิ์ศรีไม่มีคุณค่าทั้ง ๆ
ที่มีประโยชน์

เราดูถูกงานบริการ หรืออาชีพบางอย่างใช่หรือไม่

คำนิยมเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นในสุภาษิตหรือคำอวยพรบาง
อย่าง เช่น

“รักดีหมจู้ รักชั่วหามเสา”

“ขอให้ได้นั่งกินนอนกิน”

“ขอให้ได้เป็นเจ้าคนนายคน”

คำนิยมเหล่านี้สะท้อนสภาพสังคมที่ขาดการเคารพศักดิ์ศรีและ
คุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และเป็นที่มาของ
ปัญหาทางสังคมมากมาย เช่น ความไม่เป็นธรรมทางสังคม การแกล้ง
ความยากจนไม่ได้ การทำสายสิ่งแวดล้อม และอื่นๆ

ความไม่เสมอภาคของศักดิ์ศรีในอาชีพต่างๆ ก่อให้เกิดความ
บิดเบือนในการศึกษาและระบบเศรษฐกิจ

เช่น อาชีพศึกษาซึ่งควรจะเป็นของดี เพราะอันมาอาชีพะเป็นหนึ่ง
ในอริยมรรค แต่สังคมดูถูกว่าเป็นของต่ำ นักเรียนอาชีพะก็เป็นคน แต่
ถ้าไม่มีเกียรติไม่มีศักดิ์ศรีแล้วเขาจะอยู่อย่างมีความสุขและความสร้าง
สาวก็ได้หรือไม่

การทะลักหรือการแตก เมื่อนักเรียนอาชีวะติดกันก็เพียงแค่เอาคำขวัญไปจับจะแก้ปัญหาได้หรือไม่ ถ้าไม่เข้าใจสาเหตุอีก ๆ

คนขับรถเมล์ คนขับรถ ๑๐ คัน ทั้งร้อน ทั้งเหนื่อย ทั้งรายได้ต่ำ ทั้งไม่มีเกียรติไม่มีศักดิ์ศรี จะเป็นสาเหตุของการขับกระชาก ขับเร็ว หรือการเกิดอุบัติเหตุได้หรือไม่

ควรจะมีการวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ว่ามีสาเหตุมาจากการขาดศีลธรรมพื้นฐานคือ การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มากน้อยเพียงใด

เพื่อไม่ให้เสียกำลังใจมากเกินไป ว่าการขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้จะเป็นเรื่องที่ยากที่สุดที่จะมีทางแก้ไข จะขอเล่าเรื่องซึ่งดูเหมือนเป็นเรื่องเล็ก ๆ สักเรื่องหนึ่ง

ที่โรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์และโรงเรียนวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เขาให้นักเรียนไปเรียนกับชาวบ้าน เช่น คนขายกล้วยเคี้ยว คนขายของชำ ช่างผสมปูน คนเหล่านี้ไม่เคยมีเกียรติเลย

๑๗

ในสังคมไทยคนขายกล้วยเคี้ยว คนขายของชำ ช่างผสมปูน จะมีเกียรติได้อย่างไร แต่เมื่อมีนักเรียนมาเรียนกับเขา เขารู้สึกมีเกียรติขึ้นมากทันทีมีความภูมิใจในตัวเองว่าเขาก็เป็นครูได้เหมือนกัน แล้วเขาก็สอนให้นักเรียนทำได้จริงๆ ในการขายกล้วยเคี้ยว ในการขายของชำ ในการผสมปูน เพราะเขาทำสิ่งเหล่านั้นจนชำนาญอยู่แล้ว

ครูที่โรงเรียนเสียอีกที่เป็น “ครูสอนหนังสือ” อาจจะขายกล้วยเคี้ยวไม่เป็น ขายของชำไม่เป็น ผสมปูนไม่เป็น การขายกล้วยเคี้ยว การขายของชำ การผสมปูน เป็นความรู้ที่มีค่าเพราะเป็นสัมมาชีพ

นักเรียนเมื่อเรียนจากใครเขาถึงทราบว่าคนนั้นเป็นครู

ตกลงว่าชาวบ้านก็รู้สึกมีเกียรติมีความภูมิใจในตัวเอง นักเรียนก็ได้เรียนสิ่งที่เป็นประโยชน์ และมีความเคารพชาวบ้านเหล่านั้นว่าเป็นครูของเขา

นี่แหละที่เราเรียกว่าศีลธรรมพื้นฐานทางสังคม

จากตัวอย่างเล็กๆ นี้นี้ จะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ว่าเราเรียนอะไรจากใครเป็นจุดเปลี่ยนของระบบคุณค่าทางสังคมได้ นี่อาจจะเป็นเส้นหมบบังภูเขา ขอให้เราติดตามทำความเข้าใจเรื่องนี้นักต่อไป

บุญเจอ อยู่กับการ เคารพ ความรู้ ในทุกคนทุกคน

๑๙

นี่อาจจะฟังดูแปลก แต่การเคารพความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน
ทุกคนจะนำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน

“ความรู้ในตัวคน” กับ “ความรู้ในตำรา” มีความแตกต่าง
ต่างกันโดยพื้นฐาน

“ความรู้ในตำรา” หมายถึง ความรู้ที่มีผู้บันทึกความรู้ที่ได้จาก
การวิจัยสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา ความรู้ใหม่มางอย่างก็ผ่านหัตถกรรมมาก
“ความรู้ในตัวคน” ก็มีประโยชน์และมีฐานะอย่างหนึ่ง ถ้านำมาใช้ให้ถูกที่
ก็จะมีประโยชน์มาก แต่ควรระวังข้อจำกัดและผลร้ายจากการใช้ไม่ถูก
ที่ด้วย

“ความรู้ในตัวเอง” หมายถึงความรู้ความชำนาญที่มีอยู่ในตัวคนแต่ละคนที่ได้มาจากการประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน

คนทุกคนมีความรู้ในตัวเอง บางอย่างก็แจ่มชัด บางอย่างก็ซ่อนเร้นจนแม้เจ้าของก็ไม่ว่าตัวมีความรู้ นี้ อาจจะเป็นเรื่องอะไรก็ได้ เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน ศิลปะ ธรรมะ ทำกับข้าว ทำขนม ทำกล้วยเคี้ยวข้างผสมปูน ช่างปลูกบ้าน โกธเกลี้ยความขัดแย้ง แก้ปัญหาทางจิตใจ หมอทำขวัญ ฯลฯ

ความรู้ในตัวเองได้มาจากวิถีชีวิต

จึงสอดคล้องและมีประโยชน์ต่อชีวิตและวิถีชีวิตร่วมกัน เป็น “ความรู้เชิงวัฒนธรรม”

ด้านการทความรู้ในตัวเอง

คนทุกคนกลายเป็นคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และมีความสุข

ตรงนี้ก็คือจุดเปลี่ยน

คือถ้าทุกคนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ ก็จะมีความสุขและความสร้างสรรค์อย่างยิ่ง

ทุกวันนี้คนส่วนใหญ่ที่เรียกกันว่าชาวบ้านเป็นคนไม่มีเกียรติ ไม่มีศักดิ์ศรี ไม่มีศักยภาพ เพราะการเคารพความรู้ในคำราคะไม่เคารพความรู้ในตัวเอง

ความรู้ในคำราคะเป็นความรู้ที่ได้มาจากระบบการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ มีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้และเชี่ยวชาญความรู้ในคำราคะ เหมือนพรหมณ์จำนวนน้อยเท่านั้นที่ท่องคัมภีร์พระเวทย์ได้

ความรู้ในคำราชาศัพท์ในการไปต่อของความรู้เชิงวัฒนธรรม
แต่ไม่ใช่ตัวตั้ง

ถ้าไม่ระวังความรู้ในคำราชาศัพท์จะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีอำนาจ
ในสังคมที่อยู่เหนือชาวบ้าน

ผู้มีความรู้ในคำราชาศัพท์ว่าชาวบ้านไม่มีความรู้ จึงดูถูกชาวบ้าน
และจัดการศึกษานิสิตที่ทั้งชาวบ้าน เป็นการศึกษาที่ไม่ได้เอาชีวิตและ
วิถีชีวิตเป็นตัวตั้ง แต่เป็นการศึกษาแบบแยกส่วนไปเอา “วิชา” เป็นตัว
ตั้ง แยกออกจากชีวิตความเป็นจริงและธรรมชาติแวดล้อม ไม่เข้าใจชีวิต
และวิถีชีวิตร่วมกันขาดปัญญาในการอยู่ร่วมกัน นำไปสู่วิกฤตการณ์
ทางสังคม

จากตัวอย่างในท้ายของตอนที่แล้ว แสดงว่าในตัวคนชายก่วย-
เลี้ยว คนชายของชำ ช่างผสมปูน มีความรู้ เป็นความรู้ในตัวคน ไม่ใช่
ความรู้ในคำราชา และเอามาสอนถ่ายทอดกันได้ เมื่อถ่ายทอดแล้วก็ทำได้
จริง ไปทำงานได้

ในขณะที่ความรู้ในคำราชาถ่ายทอดกันแล้วก็ไม่แน่ว่าจะเข้าใจหรือ
ไปทำอะไรได้หรือไม่

ความรู้ในตัวคนได้มาจากการประสบการณ์และการทำงาน

คนทุกคนที่มีประสบการณ์และมีการทำงาน คนทุกคนจึงมี
ความรู้ในตัว โดยไม่คำนึงถึงระดับการศึกษา (ที่เป็นทางการ)

ครั้งนี้จะช่วยบอกเราได้ว่าทำไม

แม่จึงเป็นครูที่ดีที่สุดของลูก โดยไม่คำนึงถึงว่า แม่จะเคย
เข้าโรงเรียนหรือได้รับปริญญาในระดับใด ๆ หรือไม่

เราไปดูประวัติของบุคคลต่างๆ ที่มีความสำเร็จ เช่น แม่ของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย แม่ของอาจารย์เสน พริ้งพวงแก้ว ก็เช่นเดียวกัน ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง พิมพ์หนังสืองานศพมารดา ชื่อ “สิ่งที่แม่สอนไว้” ว่าแม่ของท่านเป็นชาวบ้านที่อ่านหนังสือไม่เคยเข้าโรงเรียนเลย แต่สอนสิ่งดีๆ เป็นอันมาก

แม่ไม่เคยเข้าโรงเรียน แต่แม่มีความรู้ในตัวที่ได้มาจากการประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน แม่จึงสอนลูกได้ และเป็นครูที่ดีที่สุดของลูก

ดังนั้นอยากให้หยุด แล้วลองคิดถึงแม่ของตัวเองบ้าง ๆ
สักพัก

จะปรากฏว่าจิตชั้นมาก

เพราะแม่เป็นจิตวิญญาณของลูก

เป็นความดีสูงสุดของลูก

เป็นก๊อปปี้ความคิดที่สอนให้กินเป็นเคี้ยวเป็น และทำอะไรดี ๆ อย่างที่มนุษย์ควรทำ

แม่มีความรู้ในตัวท่านที่ได้มาจากการประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน

แม้ท่านจะไม่มีปัญญาอะไรก็ตาม

ถ้าเราดูตัวอย่างจากแม่ ทำความเข้าใจและเห็นคุณค่าความรู้ในตัวคน

เราอาจจะพบคุณประโยชน์อะไรบางอย่างที่คนข้างเราอยู่

ถ้าว่าแม่คือครูที่ดีที่สุด และทุกคนก็มีแม่

โดนปัญหาที่ก่อความทุกข์ยากแก่คนทั้งแผ่นดิน คือการหาโรงเรียนดีๆ ให้ลูกเข้าไม่ได้

การสอบเข้ามหาวิทยาลัยเปรียบประดุจประตูที่กั้นระหว่างนรกกับสวรรค์

นักเรียนและพ่อแม่ทั้งประเทศกวีคิดและวิตกกังวลกันไปหมดว่าลูกจะสอบเอ็นทีได้หรือไม่

ส่วนน้อยเข้าได้ก็ประตูขึ้นสวรรค์ ส่วนใหญ่เข้าไม่ได้ก็ถล่มนรก บางคนไปฆ่าตัวตาย

ที่ใกล้บ้านผมมีเด็กผู้ชายคนหนึ่งเป็นคนดีมาก ขยันช่วยพ่อแม่ทำงาน แต่วันหนึ่งแกล้งตัวตายเสียนแล้วเพราะสอบเอ็นทีไม่ได้ การที่เขาเป็นคนดีขยันและช่วยพ่อแม่ทำงาน เป็นความดีอย่างยิ่งและการช่วยพ่อแม่ทำงานเป็นการเรียนรู้อย่างดี แต่สังคมไปให้คุณค่าแก่การสอบเอ็นทีมากกว่าการเป็นคนดีและเรียนรู้จากการทำงานกับพ่อแม่

แปลว่าทางแห่งเกียรติยศของเขาขึ้นแคบ ก่อนความทุกข์ยากให้คนส่วนใหญ่ นอกจากขึ้นแคบแล้ว ประเดี๋ยวจะได้ดูกันว่าทางแห่งเกียรติที่วันนี้จริงหรือปลอมมากนักน้อยเพียงใด

๒๓๓

การเรียนอย่างเป็นทางการของเรานั้นการเรียนจากตำราหรือการท่อง “วิชา”

เมื่อหาความรู้ในโลกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประมาณว่าเพิ่มขึ้นเท่าตัวในชั่วเวลาเพียง ๓-๔ ปีเท่านั้น แต่เวลามีเท่าเดิมวันละ ๒๔ ชั่วโมง สัปดาห์ละ ๗ วัน

การพยายามอัดเนื้อหาความรู้อันมหาศาลเข้าไปในเวลาเท่าเดิมจึงเปรียบเหมือนอัดช้างเข้ารูเข็ม จะลำบากและบอบช้ำอย่างยิ่ง

ครูก็ลำบากเพราะไม่สามารถจดจำเนื้อหาวิชาต่างๆ ได้ ครูจึง

ขาดความมั่นใจ แต่ครูก็มีทางออกโดยแบ่งกันสอนเป็นวิชาๆ แต่นักเขียน
ไม่มีทางออกต้องเขียนทุกวิชาแบบแยกส่วน

การเขียนโดยเอาวิชาเป็นตัวตั้ง โดยไม่เอาชีวิตและวิถีชีวิตเป็น
ตัวตั้ง ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น

(๑) เขียนยาก

เขียนยากเพราะท่องจำไม่ไหว นักเขียนเกือบทั้งหมดกลายเป็น
คนไม่เก่ง

อันที่จริงแต่ละคนมีความชอบความถนัดต่างกัน ถ้าได้เขียน
ในสิ่งที่ตนชอบก็จะเขียนง่ายและเขียนเก่ง แต่การถูกบังคับให้ท่องจำมาก
จนเหมือนกัน ทำให้ขาดความสุขความสร้างสรรค์ และเป็นการทำ-
ลายศักยภาพของคนอย่างรุนแรง ทำให้คนส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจ
และความภูมิใจในตนเอง

๒๔

(๒) มีปริญญาแต่ทำอะไรไม่เป็น

พลเอกพิจิตร กุลละวณิช เป็นผู้หนึ่งที่เป็นห่วงการศึกษาไทย
มาก เคยเล่าให้ผมฟังว่าท่านเคยพูดกับคุณเจริญ สิริวัฒนภักดี ว่า “คุณ
เจริญ คุณก็มีโรงงานมาก ทำไมคุณไม่จ้างคนไทยทำงาน” คุณเจริญตอบ
ว่า “ผมจ้างแล้ว แต่เขามีแค่ปริญญาแต่ทำงานไม่เป็น”

คุณเข้ม ขำรับตมาท้อสรณ์บ่นว่าคนสมัยนี้ทำงานไม่เป็น ไม่รู้
งานหนักและไม่รับผิดชอบ

ปัญหาคนไทยทำงานไม่เป็นเป็นเรื่องใหญ่มาก เป็นผลจากการ
เขียนแบบเน้นท่อง “วิชา”

(๓) เกิดความแปลกแยกจากเพื่อนมนุษย์และความเป็นจริง

เด็กนักเรียนที่เรียนแบบท่อง “วิชา” มากมายจะเครียดมาก ไม่อยากคุยแม้แต่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย เพราะคุยแล้วไม่ได้คะแนน คะแนนไปอยู่ที่วิชา

การเรียนแบบนี้จึงไม่ให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพในครอบครัว พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย มีความรู้ในตัวเองเยอะทีเดียว และก็มีความรักลูกหรือหลาน

แต่การศึกษาของเราไม่ให้คุณค่ากับความรู้นี้ในตัวคนและสัมพันธภาพในครอบครัวเหมือนเด็กถูกคัดขาดหรือไปถูกกักขังอยู่กับ “วิชา” ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิตและวิถีชีวิต

(๔) ขาดศีลธรรม

ศีลธรรมเกิดจากวิถีชีวิตร่วมกัน การเรียนวิชาศีลธรรมสร้างไม่ได้ เรามองการเรียนเป็นเรียน “วิชา” ไปหมด ไม่มองว่าการเรียนรู้เกิดในวิถีชีวิตและการทำงาน

เมื่อระบบการศึกษามาแยกผู้คนออกไปจากวิถีชีวิตจริง ความเสื่อมเสียทางศีลธรรมก็เป็นเรื่องหนีไม่พ้น

(๕) ตัดรากทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ

บุคคลเรียนรู้ในวัฒนธรรมได้ง่ายเพราะผู้คนเขาปฏิบัติกันอยู่รอบตัว ค้นไม่คิดจะมีรากฉันใด สังคมก็เช่นเดียวกัน

รากของสังคมคือวัฒนธรรม

ถ้าตัดรากต้นไม้ แล้วเกิดอะไรขึ้นฉันใด

การพัฒนาโดยตัดรากวัฒนธรรมก็เกิดผลในทำนองเดียวกันฉัน

นั้น

การศึกษาแบบการเน้นการท่อง “วิชา” เป็นการศึกษาแบบตัดราก ทางวัฒนธรรม ด้วยการเรียนรู้แบบนี้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของคนจะสูญพันธุ์ เหมือนพืชหรือสัตว์ที่สูญพันธุ์ไปแล้ว จะไม่กลับคืนมา

ที่กล่าวนี้เพียงย่อย่อ พอให้เห็นว่าทางแห่งเกียรติยศอันคับแคบของระบบการศึกษาปัจจุบันนั้น ก่อให้เกิดความบั่นทอนอย่างหนักในสังคม

เราควรจะทบทวนระบบการศึกษาของเราอย่างถึงรากถึงโคน

จุดเปลี่ยนอยู่ที่การเคารพความรู้ในตัวคน

แต่เราไม่ได้ปฏิเสธความรู้ในทางทฤษฎีหรือความรู้ในตำรา เพียงแต่ว่าเราต้องจัดความสัมพันธ์ของความรู้ในตัวคนกับความรู้ทางทฤษฎีอย่างถูกต้อง อะไรเป็นฐาน อะไรเป็นการค้ำยัน อะไรเป็นส่วนตกแต่ง

ถ้าเคารพความรู้ในตัวคน การศึกษาก็จะเปลี่ยน สังคมจะเปลี่ยน

“การจัดการความรู้” คือ วัฏกรรมของการเคารพความรู้ในตัวคน

การทำ แผนที่ ความรู้ ในตัวคนทุกคน

Every Human Mapping (EHM)

๒๗

ลองจินตนาการว่าถ้าทำดังต่อไปนี้จะเกิดอะไรขึ้น

ในแต่ละตำบลมีคนประมาณ ๕,๐๐๐ คน

มีโรงเรียนอยู่ประมาณ ๕ โรงเรียน

มีวัดอยู่ประมาณ ๕ วัด

มีสถานีอนามัย

มีเกษตรตำบล

มีพัฒนากรตำบล

มีอบค.

มีกำนัน

มีผู้ใหญ่บ้าน

มีที่ดิน

มีป่าไม้

มีแหล่งน้ำ

มีประวัติศาสตร์

มีวัฒนธรรม

รวมแล้วเป็นทรัพยากรชุมชน (community resources) อัน

อุดม

ถ้าขึ้นมาเรามีองค์กรและสถาบันต่าง ๆ อีกจำนวนมาก เช่น มหาวิทยาลัย และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาชุมชน

ทรัพยากรทั้งหมดรวมกันมากเกินไปที่จะสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขได้ ถ้ามีทักษะที่ถูกต้อง และมีการจัดสัมพันธภาพที่เหมาะสมทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับองค์กรและสถาบันต่าง ๆ นอกชุมชน

ในแต่ละตำบลควรมีการทำแผนที่ความรู้ในตัวคนทุกคน กล่าวคือ มีการศึกษาสำรวจว่าในแต่ละคนมีความรู้อะไรบ้าง จะเป็นทางโลกก็ได้ แยกต่างกันไป จะสำรวจรวก ๆ ทั่ว ๆ ไปก็ได้ เพราะความรู้หลายอย่างฝังลึก ซึ่งเจ้าตัวก็อาจจะไม่รู้ ต้องมีการพูดคุยกันอย่างลึก ๆ

ผู้ศึกษาสำรวจต้องตั้งใจฟัง ต้องมีความอ่อนน้อมถ่อมตัวและเคารพในศักดิ์ศรีของชาวบ้าน ซึ่งครั้งนี้ต้องการการฝึกอบรบเน้นเพาะตัวเอง เพราะเราคุ้นเคยกับการไม่เห็นคุณค่าของชาวบ้านมานาน ถ้าสนับสนุนให้ครูและนักเขียนทำครั้งนี้ได้จะดีมาก เพราะจะเป็นการเรียนรู้เป็น

อย่างดี และทำให้ทราบแหล่งเรียนรู้อันมีค่าในชุมชนและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

คนในชุมชนจะรู้สึกมีศักดิ์ศรี ภาคภูมิใจในตนเอง และมีความสุขมากที่มีคนมาสนใจให้คุณค่าและฟังเขาเล่า เพราะในสภาพที่ผ่านมามีไม่มีใครมาฟังเขาด้วยความเคารพ มีแค่ “*ทางการเขาสั่งมาว่า*”

การฟังเป็นการให้ความมั่นใจแก่ชาวบ้านว่าเขามีคุณค่ามีความดี ที่ผ่านมามีคนไทยถูกทำลายความมั่นใจหมดทั้งประเทศ เสมือนว่าคนไทยไม่มีความเก่งและความดีอะไรเลย คັນธารของความเก่งและความดีต้องมาจากต่างประเทศ มาสู่คนไทยเฉพาะส่วนที่ศึกษามาจากต่างประเทศ

ความมั่นใจแห่งชาติเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะเป็นพลังที่จะรักษาบูรณาการของประเทศและทำให้ชาติแข็งแรง

ข้อมูลความรู้ความชำนาญในตัวคนทุกคน ควรจะถูกนำไปบรรจุไว้ในระบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศ เป็นแผนที่ความรู้ความชำนาญในเรื่องต่างๆ ของคนไทยทั้งประเทศ เหมือน GIS ทางภูมิศาสตร์ แต่ GIS เรื่องคนนี่จะมีประโยชน์มากกว่า

ต่อไปนี้ใครอยากเรียนรู้อะไรก็ไปคลิกคอมพิวเตอร์ดูว่าผู้เชี่ยวชาญเรื่องนี้อยู่ที่ไหน อาจเจอว่าอยู่ที่จังหวัดสุรินทร์ หรือสตูล หรือเลข ๙๙ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างมีไหวพริบดีทั้งประเทศ และเป็นการเรียนรู้จากคนที่เขาทำเป็นจริง ๆ

การรู้ข้อมูลว่าใครทำอะไรเก่ง อยู่ที่ไหน เช่น ที่ไหนทำอาหารอร่อย ที่ไหนมีขนมอร่อยเป็นพิเศษ ที่ไหนทำศิลปหัตถกรรมอะไรสวย จะก่อให้เกิด “*เศรษฐกิจวัฒนธรรม*” ขนาดใหญ่ คือศูนย์วิไลที่อยาก

บริบทของอรรธ คือ แปรถ ก็ได้บริบท ได้ท่องเที่ยวไปชม เสวนารูจิชุมชนก็จะเติบโตแข็งแรง เป็นองค์ประกอบพื้นฐานของเสวนารูจิพอเพียง

เมื่อฐานของสังคมแข็งแรงก็จะรองรับให้สังคมข้างบนเติบโตไปบนความสมดุลและยั่งยืน

ประชาชนทั่วประเทศที่มีข้อมูลความถนัดความชอบของเราไปปรากฏในระบบฐานข้อมูลแห่งชาติที่คนรู้จักกันได้ทั่ว ก็จะมีคามภูมิใจและอยากทำความดีมากขึ้น สังคมก็จะสงบสุขมากขึ้น

ขณะนี้สถาบันอาศรมศิลป์ได้เริ่มทดลองทำการศึกษาวิจัยทำแผนที่ความรู้ในตัวคนทุกคนที่เกาะถันคาใหญ่ จังหวัดกระบี่ ได้พบประสบการณ์ที่สืบค้นก่อให้เกิดความปิติทั้งในตัวผู้สำรวจและในตัวชาวบ้าน ส่อเค้าว่าจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์อันมหิพารในชุมชน

หวังว่าจะมีองค์กรที่จะทดลองสนับสนุนการทำแผนที่ความรู้ในตัวคนในชุมชน หรือในองค์กรต่างๆ มากขึ้น อันจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์เต็มประเทศ

“การจัดการความรู้” เป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติของการเคารพความรู้ในตัวคน

คุณ ธรรม

และการ

ของการ

จัดการความรู้

๓๑

คำว่า “การจัดการ” อาจทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ค่อย
ดีนักในสังคมไทย เพราะเหมือนจะไม่ใช่อำนาจจัดการอะไรๆ

แต่คำว่า จัดการความรู้ (Knowledge Management) มี
ความหมายเฉพาะ ว่าหมายถึงการจัดการให้มีการค้นพบความรู้ ความ
ชำนาญที่แฝงเร้นในตัวคน หากทางนำออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตกแต่ง
ให้ง่ายต่อการใช้สอยและมีประโยชน์เพิ่มขึ้น มีการคัดลอกให้คงงาม
และให้ได้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและภาวะที่เปลี่ยนแปลง
รู้ใหม่หรือนวัตกรรมเกิดขึ้นจากการเอาความรู้ที่ไม่เหมือนกันมาเจอกัน

ข้อสำคัญก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนทั้งหมดที่ร่วมใน

กระบวนการ ก่อให้เกิดปัญญาร่วม (collective wisdom) ทำให้แก้ปัญหาหรือพัฒนาในเรื่องยาก ๆ ได้สำเร็จ

แนวคิดและวิธีการในเรื่องการจัดการความรู้มีการตีพิมพ์ค่อนข้างแพร่หลายทั้งในภาษาต่างประเทศและภาษาไทย สทศ.(สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม) กำลังทำงานอย่างเข้มแข็งตามชื่อของสถาบัน ได้ผลิตข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการ และประสบการณ์ไว้มากพอสมควรและมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะเครือข่ายและกิจกรรมในตัวของตัวเอง เป็นข่าวสารและการสื่อสารที่ยิ่งกว่าสื่อในกระดาน

เทคนิคและวิธีการในเรื่องการจัดการความรู้เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเรียนรู้เพื่อใช้ในการปฏิบัติ แต่อย่าไปติดอยู่เฉพาะทางเทคนิคและคิดแบบกลไกเท่านั้น

ในเรื่องการจัดการความรู้มีมิติทางนามธรรม ที่ไม่ใช่เทคนิค (nontechnical dimension) อยู่ด้วย เรื่องทางนามธรรมนี้เป็นเรื่องของความหมายในทางลึก ที่ถ้าเข้าใจ ะลึกถึง และมุ่งเพาะให้องค์กรมันยิ่งขึ้น จะหนุนพลังให้กับการจัดการความรู้อย่างวิจิตรและมหัศจรรย์ขึ้นเรื่อย ๆ

ต่อไปนี้เป็นคุณธรรม ๘ ประการของการจัดการความรู้

(๑) เป็นศีลธรรมพื้นฐาน

ศีลธรรมพื้นฐานของสังคมคือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ศีลธรรมพื้นฐานนี้จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ

สังคมส่วนใหญ่ขาดศีลธรรมพื้นฐานนี้ จึงนำไปสู่การพัฒนาก็มีแต่ชั่วและไม่สามารถสร้างสังคมสันติสุขได้

การจัดการความรู้มีพื้นฐานอยู่ที่การให้คุณค่าแก่ความรู้ที่อยู่ในตัวคนทุกคน จึงเป็นรูปธรรมแห่งการปฏิบัติที่เคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคนของคนทุกคน

ถ้าสำนักถึงคุณค่าที่ลึกที่สุดนี้อยู่เสมอ ๆ จะเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวเราเองในการมองเพื่อนมนุษย์

(๒) การไม่ใช้อำนาจ

มนุษย์ตามปกติจะใช้อำนาจกระทำต่อกัน แม้ในสังคมที่เรียกตัวเองว่าประชาธิปไตย เพราะอำนาจเป็นกิเลสที่ลึกที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์

การใช้อำนาจอาจใช้โดยไม่รู้ตัว หรือทั้ง ๆ ที่มีความรักก็ได้ เช่น พ่อแม่ใช้กับลูก แพทย์ใช้กับคนไข้ พระใช้กับชาวบ้าน นายจ้างใช้กับลูกจ้าง มีข้อต่อม่อถึงในองค์กรต่าง ๆ ตามที่กล่าวในคอน ๒

การใช้อำนาจจะไม่ปิดกั้นกระบวนการตามธรรมชาติ กระบวนการตามธรรมชาติคือการรับรู้ เรียนรู้ จดจำงาน ถักทอเครือข่าย เมื่อใช้อำนาจจะทำให้กระบวนการตามธรรมชาตินี้ดัดเบี้ยวเบี่ยงเบนไปจากที่ควรจะเป็น

การใช้อำนาจจะไม่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ตามที่จะกล่าวถึงในข้อ (๖) หน้า ๓๘

การจัดการความรู้สร้างความสัมพันธ์ใหม่ ทุกคนมีความสำคัญ ประสพการณ์ของทุกคนมีความสำคัญ ความเสมอภาคทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ทุกคนมีเสรีภาพที่จะนำเสนอศักยภาพในคนออกมา แบ่งปันร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ถ้าเราตระหนักถึงการไม่ใช่อำนาจอยู่เนื่องๆ ความเสนอภาคที่แท้จริงจะนิมิตขึ้นเรื่อย ๆ ส่งผลให้เกิดความสุข และพลังของความสร้างสรรค์

(๓) การฟังอย่างลึก (deep listening)

การนำความรู้ที่ไม่เริ่มในตัวออกมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ต้องมีการคุยที่เน้นการฟังอย่างลึก ไม่ใช่ได้เถียงกันโดยหวังเอาชนะคะคาน หรือหันไปหาผู้อื่นฟังข้างเดียว

คนบางคนไม่ฟังคนอื่น เอาแต่พูด หรือฟังก็ไม่ได้ยิน อย่างนี้ปัญหาไม่เกิด แต่เป็นอาการของคนที่มีตัวตนจัด (ego)

ถ้าเราไม่เคารพคู่สนทนาก็จะไม่ฟังเขา เช่น ถ้าหมอถือตัวว่าสูงกว่าคนไข้ก็จะไม่ฟังคนไข้ ถ้ามีความเป็นคนเสนอกันก็ต้องมีการฟัง

การจะมีความตั้งใจฟังอย่างลึกก็ต้องมีสัณฐานพื้นฐานคือเคารพความเป็นคนของคู่สนทนาอย่างแท้จริง

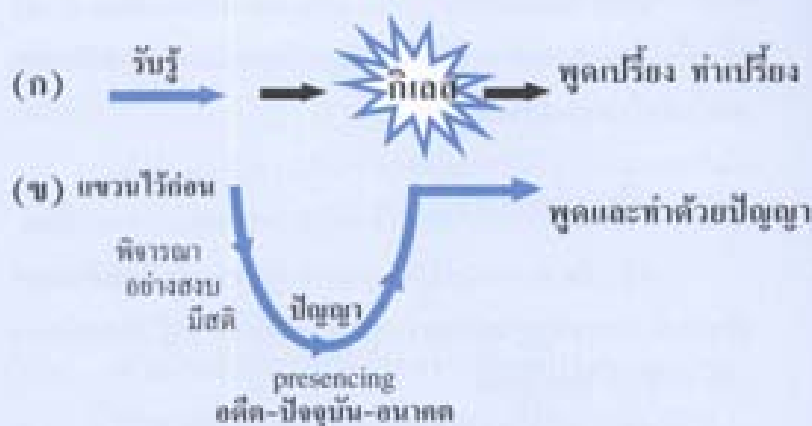
การฟังอย่างลึกทำให้เกิดปัญหา

โบราณใช้คำว่า **พหูสูต** สำหรับผู้มีปัญญา (สูตะ = ฟัง)

เมื่ออีกฝ่ายตั้งใจฟังผู้เล่าจะมีความรู้สึกที่ดี มีความเชื่อใจ ย่อมอยากจะทำอะไรที่เกี่ยวกับเขา ซึ่งตามปกติจะไม่บอกใคร

การฟังอย่างลึกและเจียน จิตใจสงบ มีสติจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ได้ยิน จะให้เกิดปัญหา

Otto Schamner ได้เสนอทฤษฎีรูปตัว U โดยย่อด้วยรูปที่ ๒

รูปที่ ๒ ทฤษฎีรูปตัว U ของ Otto Scharmer คัดแปลงให้ง่าย

- (ก) ถ้ารับรู้อะไรมา แล้วมีปฏิกิริยาออกไปทันที แบบพูดเปรื่อง ทำเปรื่องจะตื่น แยกส่วน ไม่ประกอบด้วยปัญญา ตกเป็นเหยื่อของกิเลส
- (ข) ถ้ารับรู้อะไรมา เขวนไว้อ่อน คือลงลึก พิจารณาอย่างละเอียด มีสติ จิตจะสงบมาก ไปสัมผัสความจริงทั้งหมดที่เขาใช้คำว่า presencing ณ ที่นั้น อดีต - ปัจจุบัน - อนาคต จะเชื่อมกัน เกิดปัญญารู้ว่าอะไร เมื่อพูดหรือทำอะไรออกไปก็เป็นผลจากการเกิดปัญญา

๓๕

ทฤษฎีของ Otto Scharmer ตรงกับที่พระพุทธเจ้าสอนไว้ว่า เมื่อใครพูดอะไรเธออย่าเพิ่งรับหรือปฏิเสธ (ฟังอย่างลึก) นำมาพิจารณาอย่างแนบตา (โยนิโสมนสิการ) มีสติ แล้วจะเกิดปัญญา

ฉะนั้น นักจัดการความรู้พึงสำนึกไว้ว่า การฟังอย่างลึกเป็นสื่อธรรมพื้นฐานแห่งการเคารพผู้อื่น พึงเจริญสติให้มากในการฟัง สิ่งดีๆ จะค่อยบังเกิดขึ้นอย่างอัศจรรย์

(๔) เป็นวิธีการทางบวก

กล่าวคือ เอาความสำคัญ ความภาคภูมิใจของสิ่งที่เคยทำด้วยดีเป็นตัวตั้ง นำมาเห็นคุณค่าและชื่นชม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอดให้งดงาม และมีประโยชน์ยิ่งขึ้น

วิธีการทางลบคือ เอาความล้มเหลวหรือปัญหาขึ้นมาเป็นตัวตั้ง วิพากษ์วิจารณ์แล้วทะเลาะกัน เป็นการทอนกำลังใจ

วิธีการทางบวกทำให้มีความยินดี มีกำลังใจ มีความสามัคคี และมีพลังสร้างสรรค์ที่จะเคลื่อนตัวต่อไปในอนาคต

(๕) การเจริญธรรมะ ๔ ประการ ที่เกื้อหนุนการเรียนรู้ร่วมกัน

การจัดการความรู้เน้นที่การส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ปรกตินิพยุภที่เรียนรู้ร่วมกันอาจเพราะกิเลส เช่น ความโกรธ ความเกลียดชัง หังการ นมึงการ การจะเรียนรู้ร่วมกันควรเจริญธรรมะ ๔ ประการ คือ

- ความเอื้ออาทร (compassion)
- ความเปิดเผย (openess)
- ความจริงใจ (sincerity)
- ความเชื่อถือไว้วางใจกัน (trust)

เมื่อเกิดความเชื่อถือว่าไว้วางใจกันจะมีค่ามาก ทำอะไรก็ง่ายและมีความสุขอย่างยิ่ง ถ้าขาดความเชื่อถือว่าไว้วางใจกัน จะไม่อยากคุยกัน อย่างดี ๆ

เมื่อไม่คุยกันอย่างดี ๆ ความรู้แฝงเร้นก็แสดงออกมาไม่ได้ จะให้ประชาคมจัดการความรู้เชิงวิญญูให้มากซึ่งธรรมชาติ ๔ ที่เกื้อหนุน การเรียนรู้ร่วมกัน

(๖) การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ(interactive learning through action) เป็นอิทธิปัญญา

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเป็นอิทธิปัญญา

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติมีความสำคัญที่สุดในการทำ ให้ทำอะไรยาก ๆ ให้สำเร็จ

การไม่เรียนรู้ การเรียนรู้โดยท่องคำวาทอย่างเดียว การเรียนรู้ เฉพาะบางคนโดยไม่ใช้การเรียนรู้ของคนทั้งหมดร่วมกัน ไม่เกิดปัญญา ร่วมที่สอดคล้องกับความเป็นจริง ไม่เป็นไปเพื่อความสำเร็จ

๓๗

ในขณะที่ความรู้ในคำวาทอาจไม่ได้มาด้วยการปฏิบัติหรืออยู่ห่างไกลจากการปฏิบัติ ความรู้ในตัวคนเป็นความรู้ที่เนื่องด้วยการปฏิบัติ และการจัดการความรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้การปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างเป็นผลสำเร็จ

การจัดการความรู้จึงเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ อันจะทำให้เกิดอิทธิปัญญาหรือเพื่อความสำเร็จ(อิทธิ - ความสำเร็จ)

(๗) การฉีกท้อไปสู่โครงสร้างใหม่ขององค์กรและของสังคม

โครงสร้างที่สาคดโค้ง ๒ อย่างคือ

(๑) โครงสร้างทางคั้ง และ

(๒) โครงสร้างปัจเจกชนนิยม แบบคัวใครคัวมัน ไม่มีพคังเพียงพอในการแก้ปัญหาคั้งยากและซับซ้อนของสังคมปัจจุบัณ

การจัดการความรู้ค้องให้เกิดโครงสร้างใหม่แบบเครือข่าย

คานวณที่ ๓ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้อุคคองคั้งโดยคัวบุคคล หรือภายในองคักรเดียวกัน หรือข้ามองคักร เข้ามาเชื่อมโยงกัน โดยความสมัครใจ ไม่ใช่โดยการบังคับ แต่เชื่อมโยงคัวอการเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดเป็นเครือข่ายคั้งภายในองคักรและข้ามองคักร

โครงสร้างเครือข่ายนี้จะคล้ายโครงสร้างของสมอง

สมองมีเซลล์สมองอยู่ประมาณหนึ่งแสนล้าน (๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐) คัว

แต่ละคัวเชื่อมโยงกับคัวอื่น ๆ อีกประมาณ ๙๐,๐๐๐ คัว

เป็นเครือข่ายเซลล์สมอง (neuronal networks)

เป็นโครงสร้างที่วิจิตรที่สาคดในจักรวาล มีสมรรถนะในการเรียนรู้สูงสาคด

มนุษย์ก็มีจำนวนมาก เมื่อเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายมนุษย์ (human networks) จึงเป็นโครงสร้างที่วิจิตรและมีสมรรถนะในการเรียนรู้สูงสาคด

(ก) โครงสร้างทางคั้ง
แบบใช้อำนาจ

(ข) ตัวโครงตัวมัน

(ค) เครือข่าย

รูปที่ ๓ การจัดการความรู้คือกระบวนการปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้
สัมพันธ์จากโครงสร้างทางคั้ง (ก) และโครงสร้างปัจเจกชนนิยมสุด
โค้งแบบตัวโครงตัวมัน(ข)ไปเป็นโครงสร้างแบบเครือข่าย (ค)

ในขณะที่โครงสร้างทางคั้งมีการเรียนรู้กันมาก ดังกล่าวไว้ใน
ตอน ๒ และโครงสร้างปัจเจกนิยมสุดโค้งแบบตัวโครงตัวมัน ขาดพลัง
ร่วมและปัญญาร่วม ไม่สามารถนำไปสู่ความสำเร็จทางสังคม

๓๑

การที่การจัดการความรู้นำไปสู่การดักทอโครงสร้างใหม่ จาก
โครงสร้างทางคั้งและโครงสร้างแบบตัวโครงตัวมัน ไปสู่การเป็นเครือข่าย
มนุษย์ มีความสำคัญยิ่งนัก เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (trans-
formation) ที่ไม่เคยทำได้สำเร็จด้วยวิธีใช้ความรุนแรง แต่สำเร็จได้ด้วย
การจัดการความรู้อันประณีต ที่ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ร่วมกันในการ
ปฏิบัติ

โครงสร้างใหม่จะปลดปล่อยมนุษย์ไปสู่ศักยภาพ เสรีภาพ และ
ความสุข

(๘) การเจริญสติในการกระทำ

การจัดการความรู้ที่ดีเป็นการเจริญสติไปในตัว

การเจริญสติคือการรู้ตัว

การรู้ตัวทำให้มีปัญญาและทำได้ถูกต้อง

ในกระบวนการจัดการความรู้ที่ดี ทุกคนต้องพยายามมีสติ ระลึกรู้ เมื่อทุกคนมีสติในกิจกรรมร่วม จะเกิดเป็นสติของกลุ่ม หรือสติขององค์กร หรือสติของสังคมอันเป็นเรื่องใหม่ซึ่งดียิ่งนัก เพราะสังคมที่ใหม่ มีสติเป็นอย่างไร เราพอนึกออกและเห็นอยู่ทั่วไป

การเจริญสติทำให้จิตใจสงบ มีอิสรภาพเพราะหลุดจากความบีบคั้น อันหัดความจริงได้ ควบคุมความคิด การพูด และการกระทำได้

การมีสติจึงเป็นความงาม ความดี และความสุข ทุกคนควรทำความเข้าใจเรื่องสติและพยายามเจริญให้มาก จะประสบความสุขและความเจริญทั้งปวง

๕๐

การจัดการความรู้คงจะมีคุณลักษณะอื่นๆ อีก ที่นำมากล่าวไว้ ๘ ประการก็คงเพียงพอที่จะเป็นกำลังใจให้อีกเห็นในธรรม เห็นภาพรวมของการจัดการความรู้ในเชิงลึก ซึ่งถ้าตระหนักรู้และพยายามเจริญคุณธรรม ๘ ประการให้ประณีตยิ่งขึ้น การทั้งปวงจะงดงามและทรงพลังมากขึ้นเรื่อย ๆ

เสรีภาพของ ระบบ ศักยภาพ และ บูรณาการ ของ มนุษย์ทั้ง ๔ มิติ

๔๑

การจัดการความรู้ที่นำไปสู่เสรีภาพของระบบ และนำไปสู่การพัฒนาและใช้ศักยภาพอย่างบูรณาการของมนุษย์ทั้ง ๔ มิติ

ทั้ง ๒ เดือนมีความสำคัญยิ่ง สักกมิจจุบันทั่วโลกประสบความล้มเหลวเพราะขาดความเข้าใจและพัฒนาเสรีภาพของระบบ และศักยภาพอย่างบูรณาการของมนุษย์ทั้ง ๔ มิติ ประชาชนจัดการความรู้ควรทำความเข้าใจใน ๒ ประเด็นนี้

คำว่า เสรีภาพ ที่ใช้กันมักหมายถึงเสรีภาพของบุคคลเท่านั้น ซึ่งเป็นการแยกส่วน เพราะมนุษย์ไม่ได้ดำรงอยู่โดยเอกเทศ แต่เกิดจากและสัมพันธ์กับสรรพสิ่งหรือระบบทั้งหมด เสรีภาพส่วนบุคคลเท่านั้นนำ

ไปสู่เป้าหมายเชิงเทคนิคจนบรรลุถึงสิ่งที่กล่าวถึงแล้ว และการรวบรวมข้อมูลภาพของระบบได้

รถยนต์หรือร่างกายมนุษย์เป็นตัวอย่างของระบบ

รถยนต์ประกอบด้วยส่วนประกอบต่างๆ เป็นล้อๆ ขึ้น องค์กรประกอบต่างๆ ต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างลงตัว

รถยนต์จึงจะวิ่งไปได้

แต่ถ้าองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งขัดหรือชนกัน รถก็จะตกอยู่ได้ความบิ่นคัน วิ่งไม่ได้หรือไม่ได้ดี

ความบิ่นคันในระบบก็คือ การขาดเสถียรภาพหรือความคล่องตัว การที่องค์ประกอบต่างๆ เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างลงตัวทำให้ ระบบไม่มีความบิ่นคัน นั่นคือมีเสถียรภาพ มีความคล่องตัว หรือมีความเป็นปรกติ

ร่างกายของเรามีองค์ประกอบที่ซับซ้อนยิ่งกว่ารถยนต์

องค์ประกอบทั้งหมดต้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันอย่างลงตัว เราจึงมีความเป็นปรกติ มีความคล่องตัว หรือมีเสถียรภาพ ที่มีความไม่ลงตัว หรือขัดกันในส่วนใดส่วนหนึ่งที่ย่อมเกิดความบิ่นคัน ความไม่สบาย ความไม่คล่องตัว หรือความไม่มีเสถียรภาพ

เซลล์มะเร็งมีเสถียรภาพเฉพาะตัวที่จะเจริญงอกงามเป็นเอกเทศ แต่ทำลายข้อมูลภาพของระบบทั้งหมด

ในสังคมเพราะขาดความสัมพันธ์กันอย่างลงตัวขององค์ประกอบทั้งหมด สังคมจึงเจ็บป่วยหรือเป็นมะเร็ง

การจัดการความรู้ที่ศึกษาทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ลงตัว จึงอาจเป็นยาที่ช่วยรักษาโรคเรื้อรังทางสังคมได้!

นั่นคือส่วนที่ว่า การจัดการความรู้ที่นำไปสู่เสถียรภาพของระบบ

ศักยภาพบูรณาการ ๔ มิติของมนุษย์ คืออย่างไร

ทั้งทางตะวันออกและตะวันตกพูดถึงร่วมกันในเรื่องการพัฒนา
มนุษย์ว่ามี ๔ มิติ คือ

พัฒนาทาง กาย

พัฒนาทาง จิต

พัฒนาทาง สังคม

พัฒนาทาง ปัญญา

แต่ที่ผ่านมามักมีการพัฒนาแบบแยกส่วนเป็นเรื่อง ๆ เช่น มี
การพัฒนาทางกายหรือทางวัตถุมาก แต่ละยุคการพัฒนาอีก ๓ องค์
ประกอบ หรือปล่อยให้การพัฒนาดูไปท่าเดียวการพัฒนาจิตใจพัฒนา
สังคม และพัฒนาปัญญา ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ทั่วไปหมด เป็นวิกฤต-
การณ์วิฤตนิยม บริโภคนิยม อันเป็นวิกฤตการณ์ปัจจุบัน

การพัฒนาทางจิตถูกละเลยไปมาก เพราะเน้นการพัฒนาวัตถุ
มาก ดังกล่าวข้างต้น ที่มีการพัฒนาจิตอยู่บ้าง ก็ทำแบบแยกส่วนจากการ
พัฒนาทาง พัฒนาสังคม และพัฒนาปัญญา

การพัฒนาสังคมถูกละเลยไปหรือได้รับผลกระทบทางลบ
จากการพัฒนาที่เน้นทางวัตถุมากเกินไป จนถึงขั้นว่าความเข้มแข็งทาง
สังคมมี ความสำคัญยิ่งและเป็นปัจจัยของความสำเ็จทั้งปวง

สังคมหมายถึงการอยู่ร่วมกัน การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ การ
อยู่ร่วมกัน (living together) ควรเป็นหัวใจของการพัฒนาทั้งปวง

แต่ขณะนี้เราถือเอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง ทำให้กระทบกระเทือน
คุณภาพของสรรพสิ่งทั้งโลก อำนาจไม่ว่าอำนาจรัฐหรืออำนาจเงินจะ
ไม่ชอบการรวมตัวของสังคม เพราะทำให้ใช้อำนาจได้ยาก

พลังแห่งการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ทำให้สังคมแข็งแรง ป้อง
กันความไม่ยุติธรรม

การพัฒนาทางสังคมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการอยู่ร่วม
กันด้วยสันติ

การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ควรเป็นหัวใจของการพัฒนาที่ปรอง
ไม่ไร้เอาเงินหรือกำไรสูงสุดเป็นหัวใจ

การเอาเงินหรือกำไรสูงสุดเป็นหัวใจถือเป็นความเสื่อมทาง
ปัญญาของสังคม

สังคมต้องมีปัญญาพอที่จะเอาการอยู่ร่วมกันด้วยสันติเป็นหัวใจ

โลกมีความเสื่อมทางปัญญา

ปัญญาหมายถึงการรู้ทั้งหมด

ทั้งหมดหมายถึงการรู้ตัวเองด้วย

เมื่อรู้ทั้งหมดและรู้ตัวเองก็สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างตัว

๔๔ เรายากับคนอื่นและสิ่งอื่นได้อย่างถูกต้อง

ความสัมพันธ์ที่ถูกต้องคือจริยธรรม

ในปัญญาจะมีจริยธรรมด้วยเสมอ

แต่ในความรู้อื่นๆจะไม่มีจริยธรรม

ตัวอย่างเช่น การค้นพบความรู้ทางวิทยาศาสตร์ของชนยุโรป
เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่พบ กบ ชีว ดึก
และนาฬิกายาวนาน แต่ความรู้ที่ปราศจากปัญญากำกับ จะตกเป็นเหยื่อ
ถูกกิเลสจับกินได้ง่าย

ชาวยุโรปได้นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปสร้างเทคโนโลยี
ทางสงคราม เช่น เติร์บิณ ปืนใหญ่ ปืนกล ยันทวงอาวุธอย่างทันสมัย

ไม่เคยมีมาก่อนเลย ไม่มีอารยธรรมเก่าแก่อันใดที่สามารถด้านทานอำนาจ
การยิงของชาวยุโรปได้

ชาวยุโรปจึงใช้อาวุธอันทรงอำนาจเข้าบังคับชนเผ่า แอ่งจึงดิน
แดนและทรัพยากรของคนพื้นเมืองจากทุกทวีป สร้างอารยธรรมสมัยใหม่
ขึ้นบนพื้นฐานของการแอ่งจึง

พื้นฐานการแอ่งจึงไม่สามารถนำไปสู่สังคมที่สมดุล เป็นธรรม
และยั่งยืนได้ สังคมปัจจุบันจึงวิกฤตมากขึ้นทุกที

การศึกษาปัจจุบันเกิดขึ้นบนพื้นฐานของการแอ่งจึงดังกล่าว จึง
ศึกษาเพื่อความรู้เพื่อการแข่งขันแอ่งจึง มากกว่าศึกษาเพื่อสร้างปัญญาสู่การ
อยู่ร่วมกันด้วยสันติ

การศึกษาไม่ได้เอื้อการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงไม่เป็นไปเพื่อการ
อยู่ร่วมกัน แต่กลับเป็นค้ำทำให้อาณาโลกละเลยสมดุลมากขึ้นและไม่ช่วยให้
เกิดปัญญา พบทางออกจากวิกฤตการณ์ปัจจุบัน

การพัฒนาทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา แบบ ๔๕
แยกส่วน นำไปสู่ปัญหาและความอันตรายที่จะหาทางออกจากวิกฤตการณ์
ปานนี้

**การจัดการความรู้เป็นกระบวนการบูรณาการศักยภาพ
ของมนุษย์ทั้ง ๔ ด้านเข้ามาใช้อย่างพร้อมกัน**

นี่เป็นประเด็นใหญ่มากที่ควรพิจารณาโดยแยก

รูปที่ ๔ (หน้า ๔๗) แสดงบูรณาการระหว่างการพัฒนา ๔ มิติ
คือ กาย - จิต - สังคม - ปัญญา อย่างเชื่อมโยงกัน
จะพัฒนาวัตถุก็ต้องเชื่อมโยงถึง จิต - สังคม - ปัญญา

จะพัฒนา ณ จุดใดก็ต้องเชื่อมโยงกับจุดอื่นๆ หมดทุกด้าน
เป็นการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์อย่างบูรณาการ

ควรพิจารณากรณีให้อีก ๆ เพราะเป็นจุดเปลี่ยน

การเคารพผู้อื่น การมีความเฉลียวฉลาด การมีความมั่นใจ การ
มีสติ นี่เป็นเรื่องของการพัฒนาจิตใจที่มิในการจัดการความรู้

การจัดการความรู้เป็นเรื่องของการพัฒนาความเข้มแข็งของ
สังคมโดยแท้ ประกอบด้วยศีลธรรมพื้นฐานคือการเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่า
ความเป็นคนของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เกิดการศรัทธา ส่งเสริม
การรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเกิดความเป็นชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น
พื้นฐานของโครงสร้างทางสังคมจากโครงสร้างแนวตั้งสู่โครงสร้างเครือ-
ข่าย ผู้การอยู่ร่วมกันด้วยสันติ

การอยู่ร่วมกันด้วยสันติทุก ๆ ระดับ ควรจะเป็นเป้าหมายและ
อุดมการณ์ของมนุษยชาติร่วมกัน

การอยู่ร่วมกันด้วยสันติคือศีลธรรม

เป้าหมายของการจัดการความรู้คือศีลธรรม

การบรรลุเป้าหมายศีลธรรมไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะการคิดและทำ
แบบแยกส่วนดังกล่าวแล้ว การบูรณาการทั้ง กาย - จิต - สังคม -
ปัญญา จึงจะมีพลังพอที่จะบรรลุเป้าหมายศีลธรรมได้

เรื่องปัญญานั้นต้องมองว่าไม่ไกลกว่าความรู้

คนที่เห็นแก่ตัวถือว่าไม่มีปัญญาหรือมีวิชา

ปัญญาหมายถึงการเข้าถึงความจริง ความจริงมีคนอื่นและสิ่งอื่น
ด้วย ไม่ใช่มีแค่เราคนเดียวหรือยึดถืออัตตาตัวตน เอาตนเองเป็น
ศูนย์กลาง

รูปที่ ๔ การจัดการความรู้สู่การพัฒนาศักยภาพมนุษย์อย่างบูรณาการ ทั้ง ๔ มิติ คือ กาย - จิต - สังขม - ปัญญา (องค์ประกอบของ มิติเป็นเพียงตัวอย่าง)

๔๗

จะเน้นการคิดถึงคนอื่น การเคารพคนอื่นและการเข้าถึงความสัมพันธิ์โดยไม่ใช้อำนาจ จึงถือเป็นปัญญา

ที่สำคัญมากก็คือโลกทัศน์และวิถีคิด ถ้าเราเห็นแบบแยกส่วน และคิดแบบแยกส่วนก็จะนำไปสู่ความลิดขัด ขัดแย้ง รุนแรงและวิกฤติ อย่างที่โลกเป็นอยู่

ถ้าเราเห็นทั้งหมดแบบเห็นช้างทั้งตัว เห็นความเป็นหนึ่งเดียวของทั้งหมด (the same oneness) จะเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเอง

โดยสิ้นเชิง (transformation) เกิดความรักต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งหมด และธรรมชาติทั้งหมด เพราะมนุษย์ทั้งหมดและธรรมชาติทั้งหมดเป็นหนึ่งเดียวกับเรา

จิตสำนึกใหม่เช่นนี้จะทำให้เกิดอิสรภาพ ความรัก และความสุข อันเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกัน

นี่จะเห็นว่าปัญญา จิต และสังคม เป็นเรื่องเชื่อมโยงถึงกัน

จิตสำนึกใหม่จะทำให้คิดอย่างบูรณาการได้

มนุษย์โดยทั่วไปมักจิตเด็กติดอยู่ในกิเลสตัณหาของตัวเอง ทำให้เห็นและคิดแบบแยกส่วน ประชาคมจัดการความรู้พึงเข้าใจความสำคัญของปัญญาและเจริญให้มาก

ทุกอย่างที่กล่าวมาจะส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติอันเป็นหัวใจของการจัดการความรู้

การเรียนรู้ร่วมกันเป็นกระบวนการทางปัญญาที่นำไปสู่ปัญญาร่วม(collective wisdom)ของผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด

ปัญญาร่วมนำไปสู่จิตใจที่ดี นำไปสู่ความเข้มแข็งทางสังคม และเป็นพลังให้ทำสิ่งยากได้สำเร็จ

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจะใช้ความรู้ทุกชนิดที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติเข้ามาสู่การเรียนรู้ร่วมกัน แม้การจัดการความรู้จะเน้นที่การเอาความรู้ในตัวคนเป็นฐาน แต่ไม่ได้รังเกียจความรู้ในตำราหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

การจัดการความรู้จัดวางตำแหน่งแห่งหน (position) ของความรู้ประเภทต่าง ๆ โดยวางความรู้ในตัวคนเป็นฐานเพื่อความแข็งแรงและ

สมดุล แล้วเอาความรู้ในตำราหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดอย่างสมประโยชน์ให้สังคม และมีประโยชน์ยิ่งขึ้น

นี่คือความแตกต่างกับการที่เป็นไปในปัจจุบัน ที่เอาความรู้ในตำราเป็นตัวตั้ง ซึ่งในความเป็นจริงเป็นไม่ได้ ทำให้ฐานของสังคมอ่อนแอเสียสมดุล และสังคมทั้งหมดคล่อมสลาย ระส่ำระสาย ดังกล่าวในตอน ๑ และ ๒

ที่กล่าวมาทั้งหมดในตอนนี้ เพื่อให้เห็นความสำคัญของการจัดการความรู้ในฐานะเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมศักยภาพบูรณาการของมนุษย์

การพัฒนาศักยภาพเพียงด้านใดด้านหนึ่งของมนุษย์ไม่มีพลังเพียงพอที่จะทำให้มนุษย์ฟันฝ่าปัญหาอันซับซ้อนของปรตยุบันสมัยไปได้ หรือกลับก่อให้เกิดผลเสียของการคิดและทำแบบแยกส่วน

ประชาคมจัดการความรู้พึงพิจารณาความหมายและความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ครบทั้ง ๔ มิติ คือ กาย - จิต - สังคม - ปัญญา อย่างบูรณาการ หมั่นพิจารณาเนื่องๆ จนเข้าสู่ความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของเรา

ศักยภาพบูรณาการจะเปลี่ยนแปลงชีวิตจิตใจของเราโดยสิ้นเชิง จะกลายเป็นคนที่มีอิสระ มีความรัก มีความสุข และมีศักยภาพสูงยิ่ง เพื่อไปสู่ความสำเร็จร่วมกัน

ปริมณฑล แห่งการใช้ ประโยชน์ ของการจัดการ ความรู้

๕๐

เนื่องจากการจัดการความรู้เป็นกระบวนการปลดปล่อย
มนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข จึงสามารถนำไปใช้
ในทุกปริมณฑลของสังคม ต่อไปนี้จะยกตัวอย่างอาณาบริเวณ
ที่อาจนำการจัดการความรู้ไปใช้

- (๑) สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของตัวเอง
(self esteem) ของคนทุกคน

โดยเผยแพร่ความสำคัญของความรู้ในตัวที่ได้มาจากประสบ-
การณ์และการทำงานของคนทุกคน

คนทุกคนมี “ขุมทรัพย์ในตัว” อยู่ โดยไม่รู้ตัว

ผู้คนที่ไป “ดูการวางยา” ไว้โดยระบบและคุณค่าในสังคม ว่า
ตัวเองไม่เก่ง คัดลอกคุณค่า ดูถูกตัวเอง

ที่จริงทุกคนเป็นคนเก่งในทางที่ต่างกัน

ถ้าคนทั้งสังคมเข้าใจว่า ความรู้ที่เขามีอยู่ในตัวมีความสำคัญ
และมีประโยชน์ จะปลดปล่อยผู้คนไปสู่ความตระหนักรู้ว่าตัวเองมีคุณค่า
มีความภูมิใจในตัวเอง มีความมั่นใจ มีความสุข มีกำลังใจที่จะทำเรื่อง
ดีๆ เกิดเป็นความมั่นใจและพลังแห่งชาติ

(๒) ส่งเสริมให้มีการทำแผนที่ความรู้ในตัวคน ในทุกพื้นที่และทุกองค์กร

การส่งเสริมให้มีการศึกษาสำรวจความรู้ในตัวคนของคนทุกคน
ดังกล่าวในตอน ๖ โดยทำทุกพื้นที่ และในทุกองค์กร แล้วทำระบบข้อ-
มูลความสามารถของคนไทยทุกคน

กระบวนการดังกล่าวจะก่อให้เกิดความปิติยินดี เกิดการเปลี่ยนแปลง
ในความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมไปในทางบวกทั้งสังคม

ข้อ (๑) กับข้อ (๒) เป็นการทำโดยเอาสังคมทั้งสังคมเป็น
บริบท คือไปเป็นการทำในบริบทขององค์กร และของเรื่อง
ที่ต้องการพัฒนา

(๓) ครอบครัวยุคใหม่

ครอบครัวยุคใหม่เป็นสถาบันสังคมที่เป็นรากฐานที่สุดที่ทุกคนเป็น
สมาชิก ครอบครัวยุคใหม่เป็นสังคมที่มนุษย์มีเอกภาพใจให้กันมากที่สุด เป็นที่บ่ม-

เพาะและประกันประกอบซึ่งกันและกัน ทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ และสังคม

ครอบครัวเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญที่สุด

ทุกวันนี้ครอบครัวอ่อนแอลงไป เพราะระบบเศรษฐกิจที่เอาเงินเป็นตัวตั้ง ระบบการศึกษาที่เอา “วิชา” เป็นตัวตั้ง และด้วยความเข้าใจผิดในความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน

พ่อแม่เข้าใจว่าหน้าที่ของคนคือ การหาเงินให้ลูกไปโรงเรียน

เรื่องการศึกษาเป็นเรื่องของครูที่โรงเรียน

แต่การศึกษาที่โรงเรียนก็เอา “วิชา” เป็นตัวตั้ง

เด็กจึงขาดการเรียนรู้จากความรู้ในตัวพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ไปอย่างน่าเสียดาย

ควรนำการจัดการความรู้ไปใช้ในการส่งเสริมให้ครอบครัวเข้มแข็ง เพียงแค่มีการฟังกันอย่างลึก สามีฟังภรรยา ภรรยาฟังสามี พ่อแม่ฟังลูก ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ลึกซึ้งนึกคิด และพฤติกรรมไปทางบวกอย่างเหลือหลาย แล้วการศึกษาคณะจะอดเวลาและเนื้อหาการเรียนที่โรงเรียนลง เพิ่มการศึกษาในครอบครัวให้มากขึ้น

การพัฒนาต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ และการสื่อสารต้องคำนึงถึงการส่งเสริมให้ครอบครัวเข้มแข็งขึ้น

(๔) ชุมชนและประชาคม

คำว่า ชุมชนและประชาคม ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า community เหมือนกัน ซึ่งมีตั้งแต่ขนาดเล็กถึงขนาดใหญ่มาก เช่น European Community ที่เราเรียกว่าประชาคมยุโรป

คำว่า จุมนชนกับประชาชนในภาษาไทยอาจจะใช้ในความหมายที่ซ้อนทับกันอยู่มาก แต่โดยทั่วไป จุมนชนใช้หมายถึงการรวมกลุ่มขนาดเล็ก แต่ประชาชนใช้สำหรับการรวมกลุ่มขนาดใหญ่ขึ้นมาก เช่น ประชาชนตำบล ประชาชนจังหวัด

เมื่อมีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำที่เกิดความเป็นชุมชนขึ้น จะเป็นชุมชนคิดพื้นที่หรือไม่ก็ได้ ถ้าชุมชนเข้มแข็งโดยที่คัดออกและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายจะแก้ปัญหาทุกอย่างพร้อมกันไป จุมนชนท้องถิ่นเป็นฐานล่างของสังคม

ถ้าฐานล่างของสังคมแข็งแรง สังคมทั้งหมดจะมั่นคงและยั่งยืน การจัดการความรู้จะเป็นเครื่องมือส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนทุกชนิดและทุกขนาด

(๕) องค์กรต่าง ๆ

คนปัจจุบันมักมีชีวิตหรือทำงานอยู่ในองค์กรชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่องค์กรต่าง ๆ มักมีโครงสร้างทางตั้ง ตามที่กล่าวถึงในตอน ๒ ทำให้องค์กรอ่อนแอและไม่สร้างสรรค์เท่าที่ควร

การจัดการความรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติจะช่วยปรับเปลี่ยนองค์กรอำนาจให้เป็นองค์กรเรียนรู้ ฉะนั้นองค์กรต่าง ๆ น่าจะนำเรื่องการจัดการความรู้ไปใช้ ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงพยาบาล วัด มหาวิทยาลัย กรม กอง บริษัท หรือพรรคการเมือง

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างในองค์กรจะยังให้เกิดปัญหา ความสุขและความสำเ็จ เนื่องจากมีองค์กรต่าง ๆ เดิมสังคม ถ้าองค์กรเปลี่ยนสังคมจะเปลี่ยน

(๖) หัวข้อเรื่องการพัฒนา

ในสังคมมีการพัฒนาในเรืองต่าง ๆ มากมาย เช่น เรื่องการศึกษา เรื่องการสื่อสาร เรื่องการควบคุมโรค เรื่องการแก้ความยากจน เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เรื่องความยุติธรรม เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ ในแต่ละเรื่องมีบุคคลและองค์กรต่างๆ เกี่ยวข้องมากมาย ต่างคนต่างมีพื้นฐานและความเข้าใจแตกต่างกัน

ถ้าปราศจากความร่วมมือกันในการปฏิบัติ ยากที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นผลสำเร็จ

หากนำการจัดการความรู้ไปใช้ในเรื่องต่างๆ จะทำให้เรื่องซาดๆ เหล่านั้นเกิดผลดีเสียมากขึ้น

(๘) การพัฒนาจังหวัดทั้งจังหวัดอย่างบูรณาการ

การพัฒนาจังหวัดที่จังหวัดคืออย่างบูรณาการเป็นจุดประกายของ
การสร้างความปลอดภัยเป็นสุข

ในจังหวัดมีบุคคล มีองค์กร และมีหัวข้อเรื่องการพัฒนาอยู่มาก
หลาย ถ้าสามารถจัดการเวียนตัวร่วมกันในการปฏิบัติของทุกคนทุกฝ่าย
และทุกเรื่อง

จังหวัดทั้งจังหวัดจะกลายเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่ คือเป็นมหาวิทยาลัยชีวิตที่มีการเรียนรู้จากชีวิตจริงและปฏิบัติจริง เพื่อการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจ - จิตใจ - ครอบครัว - ชุมชน - สังคม - วัฒนธรรม - สิ่งแวดล้อม - สุขภาพ พร้อมกันไปอย่างบูรณาการ

ถ้าจังหวัดทุกจังหวัดสามารถทำดังนี้ได้ก็จะเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขทั้งประเทศ เพราะฉะนั้นองค์การต่างๆ ที่ทำหน้าที่ส่งเสริมเรื่อง

เศรษฐกิจพอเพียง เรื่องการพัฒนาจิตใจ เรื่องครอบครัว เรื่องชุมชน เรื่องสังคม เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องวัฒนธรรม เรื่องสุขภาพ เรื่องการวิจัย เป็นต้น

ควรจะร่วมมือกันส่งเสริมการพัฒนาจังหวัดทั้งจังหวัดอย่างบูรณาการเป็นจังหวัดๆ ซึ่งจะต้องความสามารถในการจัดการความรู้หลายระดับ ตั้งแต่ระดับเล็กไม่ยุ่งยากไปจนถึงระดับใหญ่ที่ซับซ้อน จึงควรมีการพัฒนาความสามารถในการจัดการความรู้อย่างเข้มข้นจากการปฏิบัติจริง

(๘) การพัฒนานโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะมีผลกระทบรุนแรงต่อทุกกลุ่มของสังคม ทั้งทางบวกและทางลบ

นโยบายสาธารณะยังขาดพัฒนาการที่ดี เพราะขาดการใช้ความรู้บ้าง เพราะอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์บ้าง หรือเพราะขาดความเข้าใจในการพัฒนานโยบายบ้าง

๕๕

ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทางนโยบายก็อยู่ในวัฒนธรรมและโครงสร้างอำนาจมานานจนคุ้นเคยกับการตัดสินใจเชิงอำนาจ

ซึ่งในสมัยปัจจุบันกลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบอำนาจรัฐมากขึ้น

การพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี จึงยังเป็นเรื่องยากอย่างยิ่งแต่ก็เป็นเรื่องหนีไม่พ้นที่จะต้องใช้การจัดการความรู้เข้าไปในการพัฒนานโยบายสาธารณะ เพราะการจัดการความรู้คือ อานุภาพแห่งความดี - อานุภาพแห่งสังคม - อานุภาพแห่งปัญญาารวมกัน จึงไม่น่ามีอำนาจใด ๆ

ที่ด้านทานอานุภาพแห่งความดี - อานุภาพแห่งสังคม - อานุภาพแห่งปัญญาได้

การพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน ทำให้ได้และทำให้ดี

ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น ที่จริงการจัดการความรู้มีใช้ทั้งปริมณฑลของสังคม ทุกพื้นที่ ทุกองค์กร และทุกเรื่อง บุคคลและองค์กรที่สนใจประยุกต์ใช้การจัดการความรู้ไม่ควรจำกัดตัวเองเฉพาะเรื่องที่ยกตัวอย่าง

การลงทำในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งเรื่องใหม่ ๆ แปลก ๆ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันจะเกิดนวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง นวัตกรรมมีความจำเป็น เพราะสรรพสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ถ้าไม่มีนวัตกรรมจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงไม่ได้

จิตสำนึกใหม่

(New Consciousness)

การเปลี่ยนแปลง (Transformation) ขั้นพื้นฐาน และ การฟื้นฟูร่วมกัน

๕๗

ในสังคมปัจจุบันซึ่งถักทอเป็นโครงสร้างที่ซับซ้อนแต่
ไม่ลงตัว มีความขบถกันและบีบกันอยู่ทั่วไป

ดังได้กล่าวมาแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะมีการฟื้นฟูเป็นปัจเจก
บุคคล อาจมีได้บ้าง แต่เป็นจำนวนน้อย เพราะความกระทบกระเทือน
ถึงกันเมื่ออยู่อย่างกว้างขวางโดยทั่วตลอด ก่อให้เกิดความเคียด ความเบียด
กันไปทั่วโลก จึงจำเป็นต้องคิดถึงความถูกต้องของทั้งหมดเป็นส่วนรวม

ถ้าทั้งหมดมีความถูกต้อง การฟื้นฟูร่วมกันย่อมเป็นไปได้
การที่ทั้งหมดจะมีความถูกต้องได้ ต้องการจิตสำนึกใหม่ของ

มนุษย์

๕๘

ขณะนั้นมนุษย์มีจิตใจเล็ก รู้เห็นเล็กน้อย แบบแยกส่วน คิดและทำแบบแยกส่วน ซึ่งนำไปสู่การเสียสมดุลภาพของทั้งหมด

วิกฤตการณ์ปัจจุบันเกิดจากการมีจิตใจเล็ก

ขณะนี้จึงมีความพยายามกันหลายวิธีที่จะทำให้มนุษย์มีจิตสำนึกใหม่ ที่สามารถเข้าถึงความเป็นทั้งหมดของสรรพสิ่ง เกิดความรักต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งหมดและธรรมชาติทั้งหมด มีพฤติกรรมใหม่ที่เป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม และเชื่อมั่นว่าด้วยการมีจิตสำนึกใหม่เท่านั้น มนุษยชาติจึงจะสามารถออกจากวิกฤตการณ์ปัจจุบันและอยู่รอดได้

การมีจิตสำนึกใหม่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (transformation) ในตัวคน

นั่นคือ มีความรู้สึกนึกคิดใหม่ มองเห็นโลกและเพื่อนมนุษย์ในแง่ใหม่ มีความดำริใหม่ และการกระทำใหม่ อันเป็นไปเพื่อการอยู่ร่วมกัน ไม่ใช่เพื่อกำไรสูงสุดเช่นปัจจุบัน

คือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวคนเท่านั้น โลกจึงจะเปลี่ยน

การพยายามเปลี่ยนแปลงสังคมโดยปราศจากการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวคน ย่อมนำไปสู่ช่องโหว่หรือความล้มเหลว

การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตัวคนจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานขององค์กร ของสถาบัน และของสังคม

นั่นคือเปลี่ยนจากองค์กร สด เน้น และสังคม เชิงอำนาจ ไปเป็นองค์กร สด เน้น และสังคม เชิงความรักและการเรียนรู้

มนุษย์มีสมองที่มีศักยภาพในการเรียนรู้มาก
สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้
การเรียนรู้ที่ดีเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์
คำถามก็คือ

กระบวนการเรียนรู้อะไร ที่สามารถปลดปล่อย
มนุษย์ออกมาจากการถูกจับกุมคุมขังทางสังคม

คงจะไม่ใช้การค้นพบความรู้ใหม่ซึ่งเป็นความรู้
นอกตัว

คงจะไม่ใช้การเรียนรู้โดยไม่ปฏิบัติ

คงจะไม่ใช่การเรียนรู้แบบตัวใครตัวมัน

การจัดการความรู้พยายามตอบคำถามเหล่านั้น

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ
ทุกฝ่ายในการปฏิบัติ โดยใช้ในคุณธรรม ๘ ประการโดยบูรณา
การศักยภาพของมนุษย์ทั้ง ๔ มิติ และพยายาม โน้มนำไป

สู่การเกิดจิตสำนึกใหม่และ การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานใน
ตัวคน

เป็นหน้าที่ของเราทุกคนที่จะแสวงหาและช่วยให้เพื่อน
มนุษย์ได้พบการเรียนรู้ที่ดี เพื่อนำไปสู่การพันทุกข์ร่วมกัน

ขอให้ประชาคมจัดการความรู้
ได้กันพบ

วิธีเรียนรู้อันประเสริฐ
มีความเมตตาต่อกันและกัน
ร่วมเดินทาง
บนสันติวิธี
ไปสู่ความเจริญชั่วกาลนาน

มนุษย์มีสมอง ที่มีศักยภาพในการเรียนรู้มาก
สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้
การเรียนรู้ที่ดี เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดของมนุษย์
คำถามก็คือ

ในสังคมสมัยใหม่ที่มี
โครงสร้างทางสังคมอันกักขังมนุษย์ไว้
กระบวนการเรียนรู้อะไร
ที่สามารถปลดปล่อยมนุษย์ออกมาจาก
การถูกจับกุมขังทางสังคม
คงไม่ใช่

โดยการท่องหนังสืออย่างที่เรียนๆ กันอยู่
คงไม่ใช่

การเรียนรู้โดยไม่ปฏิบัติ
คงไม่ใช่

การเรียนรู้ แบบตัวใครตัวมัน

การจัดการความรู้พยายามตอบ
คำถามเหล่านั้น

ISBN 974-93751-9-X

9 789749 375196